

Uitprobeerpakket

handleiding leerjaar 6

*Duik mee in de wereld van
Studio taal en spelling!*

Studio

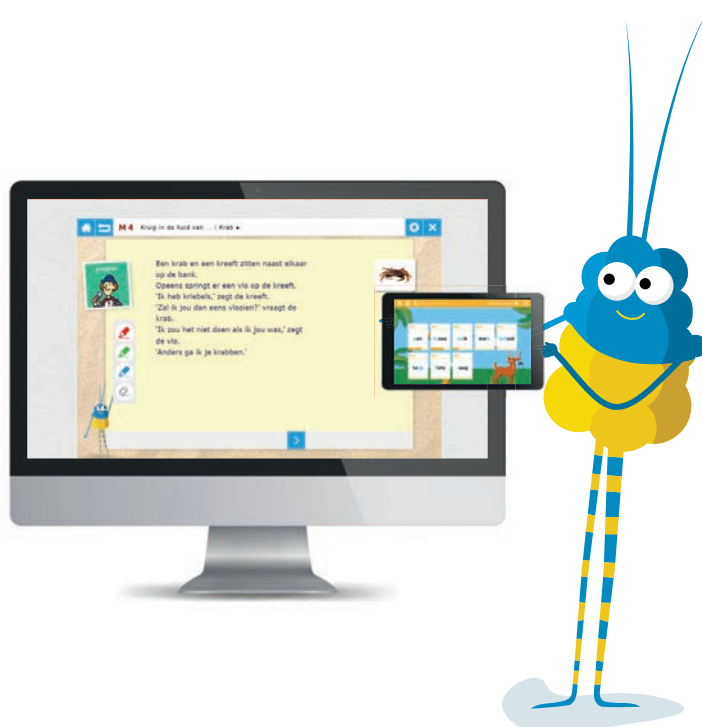
taal en spelling

Beste leerkracht

In dit Uitprobeerpakket vind je **enkele lessen van Studio taal en spelling** om in jouw klas uit te proberen. Onze adviseurs hebben hun favoriete lessen geselecteerd, waardoor we ervan overtuigd zijn dat zowel jij als jouw leerlingen met veel plezier aan de slag zullen gaan met de lessen. Daarnaast vind je ook **Mijn woordenblad!**, **Studio leeswijzer** en **Studio woordwijzer** in dit Uitprobeerpakket. Dat zijn handige hulpmiddelen om in te zetten tijdens je lessen.

Met de **uitgebreide software** van *Studio taal en spelling* breng je taal écht tot leven. Activeer dus zeker jouw proeflicentie! Je vindt het stappenplan verderop in deze handleiding. Naast de lessen taal en spelling vind je ook nog enkele leuke tips om toe te passen tijdens andere vakken. We bieden je hiermee extra inspiratie om de methode nog meer tot leven te laten komen. De software van leerjaar 6 is volop in ontwikkeling. Neem zeker een kijkje in de leerkracht- en leerlingsoftware van leerjaar 4, zodat je een goed beeld krijgt van het digitaal schoolbord, het online programma om je lessen voor te bereiden en te monitoren, én de oefensoftware voor thuis en op school.

We wensen je veel plezier! Heb je nog een vraag of wat hulp nodig? Onze adviseurs staan voor je klaar. Neem contact op via uitgeverijzwijsen.be/adviseurs

Studio

taal en spelling

Uitprobeerpakket leerjaar 6

In dit Uitprobeerpakket vind je de lessen taal en spelling voor **leerjaar 6**. Laat je verwonderen en duik mee in de speciaal voor jou geselecteerde lessen uit blok 4 van *Studio taal en spelling*.

Ontdek hieronder nog extra **lestitips**!

In blok 4 werken de leerlingen rond het thema gevoel.

In leerjaar 5 en 6 zijn de lessen begrijpend en studerend lezen telkens opgebouwd uit een reeks van drie lessen: een basisles begrijpend lezen, een vervolgles begrijpend lezen en een les studerend lezen. Per drie lessen staat eenzelfde onderwerp centraal. In blok 4 komen volgende onderwerpen aan bod: **'filosofie'** en **'gevoelens'**.

In de les **begrijpend lezen** maken de leerlingen kennis met **filosofie**. Met de pen in de hand leren ze heel wat bij over filosoferen. Wie weet schuilt er wel een filosoof in één van hen?

In de les **studerend lezen** verwerken de leerlingen informatie aan de hand van teksten over jeugdauteurs. Wie kent Annie M.G. Schmidt of Roald Dahl niet? Toch zijn er ook minder bekende dichters die meer dan de moeite waard zijn om te leren kennen. Ga samen op ontdekking met je leerlingen!

De leerlingen **schrijven** dialogen bij personages uit een boek dat ze gelezen hebben.

Vraag de leerlingen vooraf om een zelfgekozen jeugdboek mee te brengen naar de klas. Geef de boeken een centrale plaats op een leuk ingerichte boekentafel of in de boekenhoek. Stimuleer zo het lezen in de vrije tijd. Spoor de leerlingen aan om hun gelezen boek ook aan anderen aan te bevelen.

In de les **spreeken/luisteren** voeren de leerlingen hun zelfgeschreven dialogen op.

Je kunt er ook voor kiezen om een aantal filmpjes van gespeelde scènes te laten zien. Zet daarbij zeker verschillende genres in. Kies voor een mix van vrolijke, droevige, komische en tragische scènes, maar denk zeker ook eens aan overacting en bloopers. Plezier gegarandeerd!

In de les **taalbeschouwing** onderzoeken de leerlingen taalgebruik bij schelden en vloeken.

Grijp bij dit onderwerp de kans om een groepsgesprek te voeren over het negatieve effect wanneer je harde woorden gebruikt om iemand aan te spreken. Misschien speelt er zich in de klas of op school een situatie af waarin de leerlingen zich herkennen en kun je dat zo bespreekbaar maken.

In leerjaar 6 is er zeker ook aandacht voor technisch en vloeiend lezen en voor leesbevordering.

Vraag jouw ter inzagepakket aan van *Studio taal* en ontdek het zelf: www.uitgeverijzwijsen.be/ter-inzagepakketten

Veel plezier! Laat ons zeker weten wat jouw favoriete les was.

Stap 1: inloggen via Licentieregie (https://licentieregie.uitgeverijzwijzen.be)

- Heeft je school nog **geen account** in licentieregie?
Wijs een persoon aan als beheerder en volg onderstaande stappen:

Bestellen Zwijzen-licenties

In Licentieregie kunt u namens uw school bestellingen doen voor een of meerdere online Zwijzen-programma's.

Heeft u al inloggegevens, dan kunt u direct

inloggen voor uw school en direct licenties bestellen of beheren.

Uw school zoeken

Voer de vier cijfers in van de **postcode** van de school waarvoor u licentie(s) wilt bestellen en klik op de knop **Zoek op postcode**.

Postcode school:

Zoek op postcode

U doorloopt de volgende stappen in het bestelproces

1. Kies uw school of log in.

- Heeft je school **wel een account** in licentieregie?
De beheerder van de school moet zich aanmelden.

Opgelet: personen die **NIET** aangesteld zijn als beheerder van de school, kunnen onderstaande wijzigingen **NIET** verrichten in licentieregie of de leerkrachtmodule.

Stap 1a: kies de gewenste methode

Ga naar 'Methode kiezen.'

Vervolgens krijg je het overzicht aan licenties van de gekozen methode.

Programma's kiezen				
Maak uw keuze door de programma's aan te vullen				
Programma's	Licentie type en voorwaarden	Overzicht van licentievervalsing	Totaal aantal licenties	Totaal prijs
Leerjaar 2				
Software Studio Taal Leerjaar 2	<keuze> per direct	€ 75,00	€ 125,00	-
			Totaal Leerjaar 2	€ 6,00
Leerjaar 3				
Software Studio Taal Leerjaar 3	<keuze> per direct	€ 75,00	€ 125,00	-
			Totaal Leerjaar 3	€ 6,00
Leerjaar 4				
Software Studio Taal Leerjaar 4	<keuze> per direct	€ 75,00	€ 125,00	-
			Totaal Leerjaar 4	€ 6,00
			Totaal Studio Taal	€ 6,00

Stap 1b: activeer de licentie

Activeer een licentie:

- Vink in het linkervakje de gewenste licentie (per leerjaar) aan.
- Kies voor 'vaste licentie' of 'proeflicentie' bij licentietype.
- Tenslotte klik je op het gewenste softwareprogramma, plaats deze in je winkelwagen en voltooi je bestelling.

Programma's kiezen
Maak uw keuze door de programma's aan te vinken

Proeflicentie

Winkelwagen

Bevestig bestelling

☒ Studio Taal	Licentie type en startdatum	Jaarprijs met inschrijving	Reguliere jaarprijs	Prijs	Verwijden
Leerjaar 2					
☒ Software Studio Taal Leerjaar 2	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
				Totaal Leerjaar 2	€ 0,00
Leerjaar 3					
☒ Software Studio Taal Leerjaar 3	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
				Totaal Leerjaar 3	€ 0,00
Leerjaar 4					
☒ Software Studio Taal Leerjaar 4	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
				Totaal Leerjaar 4	€ 0,00
				Totaal Studio Taal	€ 0,00

Inhoud winkelwagen

Proeflicentie

Winkelwagen

Bevestig bestelling

Programma's	Licentie type en startdatum	Jaarprijs met inschrijving	Reguliere jaarprijs	Prijs	Verwijden
Studio Taal					
Software Studio Taal Leerjaar 2	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
Software Studio Taal Leerjaar 3	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
Software Studio Taal Leerjaar 4	Proeflicentie per direct	€ 75,00	€ 125,00	-	
				Totaal bestelling	€ 0,00

Proeflicentie = Uitgeverij Zwijsen biedt je de mogelijkheid om eenmalig de software 3 maanden gratis uit te proberen. Na deze periode stopt de software automatisch.

Indien je als school na de proefperiode van 3 maanden wenst verder te werken met de software, dien je bovenstaande stappen terug uit te voeren en bij licentietype te kiezen voor 'vaste licentie'.

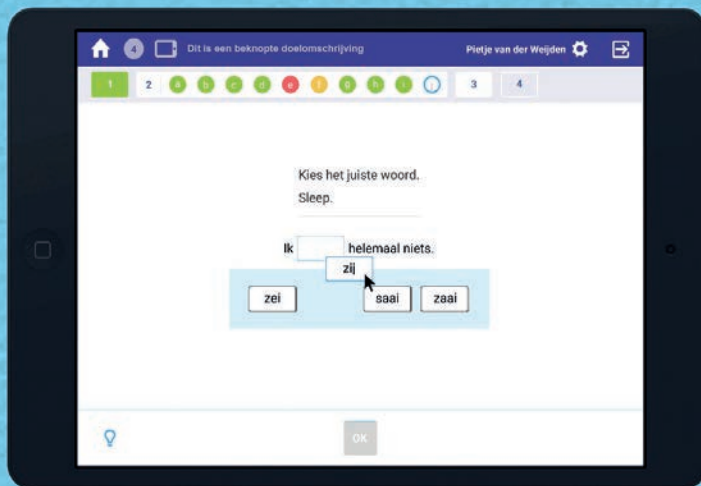
Opgelet:

- Vergeet niet 'akkoord' aan te vinken.
- Zodra bevestigd, krijgt de beheerder per direct een mail toegestuurd. Via deze mail dien je nog de algemene voorwaarden te accepteren. Hierna kan de school met de software aan de slag. De beheerder kan dat op zijn/haar beurt leerkrachten van de andere klassen gaan toevoegen zodat deze ook actief aan de slag kunnen met de software.

Dit doe je door: Klasbeheer > Leerkrachten > Invoeren > Gegevens effectief invoeren > Klik op 'toevoegen'

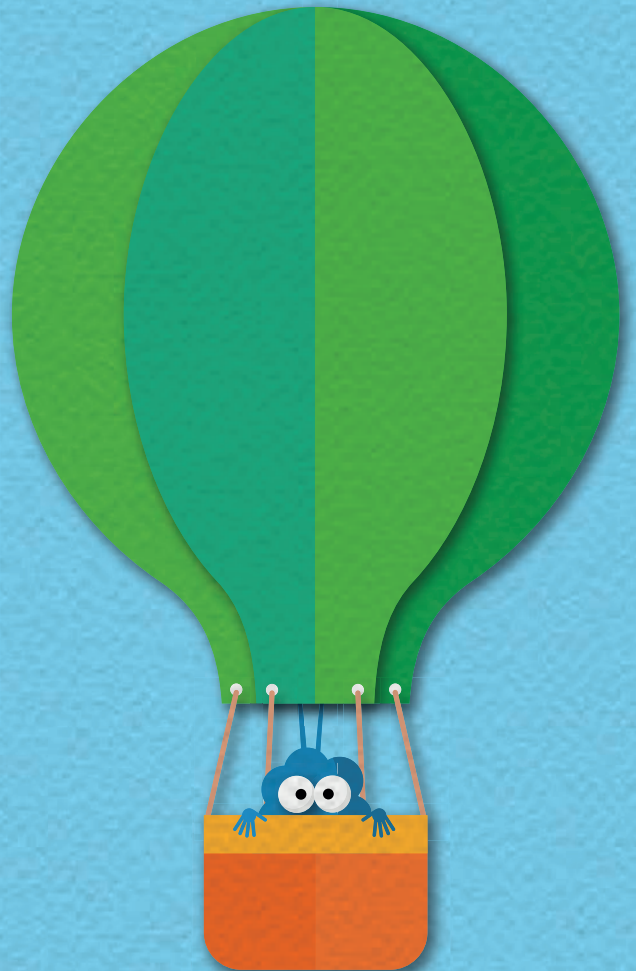
Ontdek de uitgebreide software van **Studio** taal & spelling

Met de oefensoftware oefenen leerlingen
op hun eigen tempo én op hun eigen niveau,
op school en thuis.

De voordelen van de oefensoftware:

- De software is **ADAPTIEF**: hij past zich aan het niveau van de leerling aan
- De leerkracht heeft inzicht in de resultaten
- Ruim aanbod aan oefeningen
- Aandacht voor automatisering
- Met beloningssysteem voor leerlingen

Kom je deze tekens tegen?

Doe dan dit.

Bespreek samen.

Werk samen met je buur.

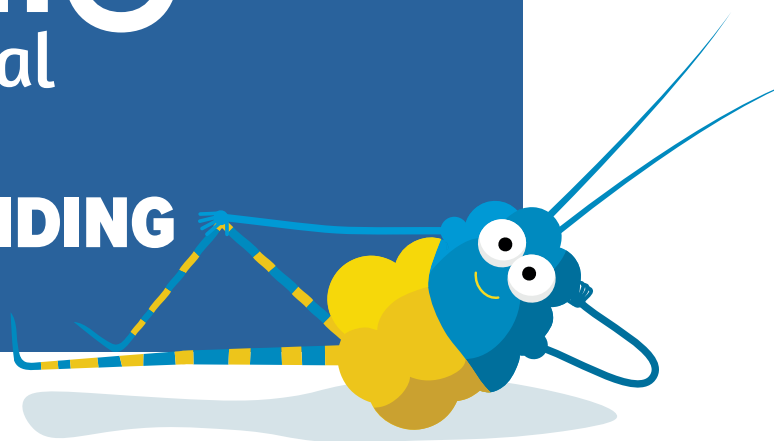

Lees de tip.

Studio^o
taal

HANDLEIDING

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Verken samen de tekst *Filosofie*.

Bespreek **klassikaal**:

- Welk soort tekst is dit? (een informatieve tekst)
- Waaraan zie je dat? (De tekst bestaat uit drie delen, elk met een tussentitel of kopje, afbeeldingen, gele kaders – waarschijnlijk met belangrijke informatie erin.)
- Waarover gaat de tekst, denk je? Waarom denk je dat?
- Wat weet je daar al over?

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

Vorm **heterogene groepen van drie of vier leerlingen**. De leerlingen bespreken in groep wat ze graag willen weten over filosofie. Ze noteren één vraag en kruisen ook het tekstdeel aan waarin ze het antwoord hopen te vinden.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

Vorm **heterogene groepen van drie of vier leerlingen**.

Begeleid de eerste opdrachten **klassikaal**.

Vanaf opdracht 6 werken de leerlingen zo veel mogelijk **zelfstandig** in groep.

Opdracht 3

De leerlingen lezen de **tekst *Filosofie*** in zijn geheel. Dat doen ze **met de pen in de hand**. Verwoord vooraf duidelijk wat je van hen verwacht:

- Je gaat nu de tekst een eerste keer volledig lezen. Als je tijdens het lezen dingen tegenkomt die je niet meteen snapt, dan zet je daar een vraagteken bij. Als er iets is wat jou opvalt, omdat je het interessant/grappig/raar ... vindt of omdat het een antwoord geeft op jouw vraag, dan zet je daar een uitroepteken bij. Daarna vergelijk je je vraagtekens en uitroepetekens met je buur, zodat jullie elkaar kunnen helpen.

Op verkenning

1

Verken de tekst *Filosofie*.

Bespreek:

- Welk soort tekst is dit? Waarom denk je dat?
- Waarover gaat de tekst, denk je? Waarom denk je dat?
- Weet je daar al iets over?

2

Wat zou jij graag willen weten over filosofie?

Noteer één vraag waarop je het antwoord wilt vinden in de tekst.

In welk deel van de tekst denk je het antwoord te vinden?

Zet er een kruisje bij.

Uitleg

Om een tekst beter te begrijpen kun je de **sleutelwoorden** en **belangrijke zinnen** aanduiden. Sleutelwoorden zijn woorden die aangeven wat echt belangrijk is in een stukje tekst.

De **hoofdgedachte** van een stukje tekst zegt kort waarover dat stukje gaat. Om de hoofdgedachte te bepalen kijk je naar de sleutelwoorden en belangrijke zinnen die je hebt aangeduid.

Filosofie

1 Diep nadenken

Oké, we gaan dus filosoferen. Maar wat is dat eigenlijk? Filosoferen is nadenken (en soms praten) over vragen waar eigenlijk niet echt een antwoord op is. Laten we zeggen: er is geen antwoordenboekje in de filosofie en je vindt de goede antwoorden ook niet op Wikipedia.

(volledige tekst op p. 17)

Aan de slag

3

Lees de tekst.

Vind je iets niet duidelijk? Noteer **?**.
Valt je iets op? Noteer **!**.

Vergelijk met je groepsgenoten.

Help elkaar met de stukjes waarbij jullie **?** hebben gezet.

Opdracht 4

Bespreek **klassikaal**:

- Om al jullie vragen over filosofie te kunnen beantwoorden, lezen we nu best de hele tekst **alineea per alineea**. We duiden de sleutelwoorden en de belangrijkste zinnen aan. Zo hebben we op het einde van de les een goed overzicht van alle belangrijke informatie.

- Ik zal met het eerste stukje beginnen.

Lees vervolgens regel 1-5 van de tekst voor. Verwoord hardop je denkstappen bij het bewerken van de tekst. De leerlingen duiden mee aan in de tekst in hun leerwerkboek. Vertel:

- De titel van dit stukje is 'Diep nadenken'. De titel vind ik al heel belangrijk, dus die ga ik aanduiden.

Overloop de rest van de alineea en verwoord telkens waarom je bepaalde zinnen of woorden wel of niet aanduidt.

- Wat is volgens jullie de hoofdgedachte van de eerste alineea? (Filosofie gaat over vragen waar geen echt antwoord op bestaat.)
- Wat voor vragen zouden dat kunnen zijn? (Misschien wordt dat later in de tekst nog duidelijk.)

Opdracht 5

Lees regel 6-12 van de tekst voor. Duid samen de **sleutelwoorden en belangrijkste zinnen** aan. Verklaar telkens waarom je bepaalde dingen wel of niet aanduidt.

Mogelijke woorden en zinsdelen die je kunt aanduiden: 'zélf goed en diep nadenken' (r. 6-7), 'eigen antwoorden' (r. 7), 'luisteren naar iemand met andere ideeën' (r. 9), 'mag gelukkig altijd van idee veranderen' (r. 9-10).

Laat de leerlingen vervolgens voorstellen doen over de **hoofdgedachte** van het tekstdeel.

Bespreek vervolgens of de leerlingen het **kopje** bij dit tekstdeel goed gekozen vinden. Kunnen ze zelf een beter kopje bedenken?

Bij het aanduiden van sleutelwoorden en belangrijke zinnen en het bepalen van de hoofdgedachte van het tekstdeel is er niet één juist antwoord. Dat biedt ruimte voor discussie. Laat de leerlingen inzien waarom sommige antwoorden beter zijn dan andere.

4

Lees samen met je leerkracht de eerste alineea van de tekst (r. 1-5).

- Duid de sleutelwoorden en belangrijke zinnen aan in de tekst.
- Noteer de hoofdgedachte van dit stukje tekst.

5

Lees samen met je leerkracht de tweede alineea van de tekst (r. 6-12).

- Duid de sleutelwoorden en belangrijke zinnen aan in de tekst.
- Noteer de hoofdgedachte van dit stukje tekst.

- Het kopje bij het eerste tekstdeel is 'Diep nadenken'.

Bespreek:

- Vind je dat kopje goed gekozen? Waarom wel/niet?
- Kun je een beter kopje bedenken? Welk?

6

Lees het tweede deel van de tekst (r. 13-25).

- Duid de sleutelwoorden en belangrijke zinnen aan in de tekst.
- Noteer de hoofdgedachte van dit stukje tekst.

- Het kopje bij het tweede tekstdeel is 'Op zoek naar de waarheid'.

Bespreek:

- Vind je dat kopje goed gekozen? Waarom wel/niet?
- Kun je een beter kopje bedenken? Welk?

7

Lees het derde deel van de tekst (r. 26-39).

- Duid de sleutelwoorden en belangrijke zinnen aan in de tekst.
- Noteer de hoofdgedachte van dit stukje tekst.

- Leg de tekst in de gele kaders uit in je eigen woorden.

- Het kopje bij dit tekstdeel is 'Dat is toch logisch!'.

Bespreek:

- Vind je dat kopje goed gekozen? Waarom wel/niet?
- Kun je een beter kopje bedenken? Welk?

Opdracht 6

De leerlingen lezen **in groep** regel 13-25 van de tekst opnieuw. Ze duiden de sleutelwoorden en belangrijkste zinnen aan, bepalen de hoofdgedachte van het tekstdeel en bespreken of ze het kopje goed gekozen vinden. **Begeleid** groepen bij wie het stroever loopt.

Bespreek de antwoorden **klassikaal**.

Koppel ten slotte terug naar de **vraag** die je jezelf stelde op het einde van opdracht 4:

- Nu weet ik al wat beter wat er bedoeld wordt met vragen waarop niet echt een goed antwoord bestaat. Maar heel erg duidelijk vind ik het nog niet. Laten we de rest van de tekst lezen.

Vraag de leerlingen ook of ze zelf nog symbolen of andere toevoegingen hebben genoteerd om de tekst duidelijker te maken (bv. pijlen trekken, verbindingswoorden markeren ...).

Opdracht 7

De leerlingen lezen **in groep** regel 26-39 van de tekst opnieuw. Ze duiden de sleutelwoorden en belangrijkste zinnen aan, bepalen de hoofdgedachte van het tekstdeel en bespreken of ze het kopje goed gekozen vinden.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 8

De groepen gaan op zoek naar het **antwoord op de vraag** die ze bij opdracht 2 gesteld hebben. Ze duiden ook aan of ze het antwoord gevonden hebben op de plaats die ze vooraf verwachtten.

Koppel vervolgens terug naar het **leesdoel** dat je aan het begin van de les verwoord hebt:

- Wat hebben we nu bijgeleerd over filosofie? (Laat de leerlingen de inhoud van de tekst kort navertellen op basis van de sleutelwoorden en belangrijke zinnen die ze hebben aangeduid. Zo ervaren ze meteen het nut van wat ze tijdens deze les gedaan hebben.)
- Wat zou je nog meer willen weten? Op welke vragen vond je nog geen antwoord?

Opdracht 9

Dit is een **evaluatieopdracht**. De leerlingen duiden aan in welke mate de stellingen bij hen passen. Bespreek nadien klassikaal.

Terugkijken

8

Kijk terug naar je vraag bij opdracht 2.

- Noteer het antwoord op je vraag.

- Waar vond je het antwoord terug?

- ☐ In het tekstdeel dat ik had verwacht.
- ☐ In een ander tekstdeel dan ik had verwacht.
- ☐ Ik vond het antwoord niet terug in de tekst.

9

Wat past bij jou?

Duid aan.

Ik kan de sleutelwoorden en belangrijke zinnen in een tekst aanduiden.

Ik kan de hoofdgedachte van een tekstdeel samenvatten in één zin.

MATERIAAL

- Studio leeswijzer
- Vloeiend & vlot PLUS (eventueel, zie *Didactische info*)
- leerwerkboek p. 7-10

DIDACTISCHE INFO

- Voor veel leerlingen is het niet eenvoudig om sleutelwoorden en belangrijke zinnen aan te duiden in een tekst of om de hoofdgedachte van een tekst te bepalen. Omdat die vaardigheden echter heel belangrijk zijn om later goede samenvattingen te kunnen maken, besteed je hier best **voldoende tijd** aan. Dat kan ook buiten de lessen begrijpend lezen, bijvoorbeeld wanneer jullie een tekst lezen **tijdens de lessen wereldoriëntatie**.
- Om de leerlingen voldoende houvast te bieden start je de les best **geleid**. Bouw de ondersteuning geleidelijk aan af: start met **modeling** en laat pas daarna de leerlingen in groepen **zelfstandig** aan de slag gaan. In latere lessen, wanneer de leerlingen de vaardigheden al wat meer onder de knie hebben, kun je sneller overgaan naar het zelfstandig werken.
- Hebben je leerlingen nog moeite met technisch en vloeiend lezen? In de leerkrachtassistent vind je een overzicht van de woordtypen waarmee ze **extra** kunnen **oefenen** aan de hand van **Vloeiend & vlot**.

In de rugzak

In de lessen **begrijpend lezen** van blok 3 lag de focus op de leessleutel *tijdens het lezen* (*Studio leeswijzer*). De leerlingen hebben stilgestaan bij verwijs- en verbindingswoorden en bij verbanden binnen een tekstdeel.

En hierna

In B4Les5 (**begrijpend lezen**) oefenen de leerlingen verder op het aanduiden van sleutelwoorden en belangrijke zinnen en op het bepalen van de hoofdgedachte van een (stukje) tekst.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Nieuwsgierig zijn om nieuwe dingen te ontdekken en erover te leren/lezen.
- Gericht samenwerken in groep en daarbij voorstellen formuleren om tot een gezamenlijk antwoord te komen.
- Op basis van enkele begeleide voorbeelden een opgegeven taak zelfstandig aanpakken en daarbij doorzetten als het minder goed lukt.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **het argument**
een reden waarom het zo is als jij zegt
Wat voor argument heb jij om meisjes niet mee te laten doen?

- **flexibel**
hier: als je je gemakkelijk aanpast
Ik was eerst bang dat ik niet zou wennen aan het drukke stadsleven. Maar gelukkig ben ik vrij flexibel en paste ik me snel aan.
- **kritisch**
als je goed oplet of dingen in orde zijn of als je niet zomaar alles gelooft
Het is goed om kritisch te zijn: je moet niet zomaar alles geloven wat die grapjas je wil wijsmaken.
- **de logica**
de juiste manier van denken, redeneren
Kun je dat nog eens stap voor stap uitleggen? Die logica volg ik niet.
- **het mysterie**
een raadselachtig iets, iets waarvan je niets snapt
Het is een mysterie hoe dat schip 50 jaar geleden verdween. Tot op de dag van vandaag blijft dat raadsel onopgelost.
- **nuchter**
hier: kalm, met beide benen op de grond
Mijn vader reageerde emotioneel na het ongeluk, maar mijn moeder bleef heel nuchter.
niet gegeten of gedronken hebben
Als je voor een ingreep wordt opgenomen in het ziekenhuis, moet je nuchter zijn.
- **zwetsen**
onzin vertellen
Stop met zwetsen! Ik geloof geen woord van wat je zegt!

TEKST LEERWERKBOEK

Filosofie

1 Diep nadenken

Oké, we gaan dus filosoferen. Maar wat is dat eigenlijk? Filosoferen is nadenken (en soms praten) over vragen waar eigenlijk niet echt een antwoord op is. Laten we zeggen: er is geen antwoordenboekje in de filosofie en je vindt de goede antwoorden ook niet op Wikipedia.

Dus alles wat je kunt doen met filosofische vragen is zelf goed en diep nadenken, totdat jij je eigen antwoorden hebt gevonden. Daarvoor moet je natuurlijk wel goed doordenken. En vaak helpt het ook om te luisteren naar iemand met andere ideeën dan jij. Je mag gelukkig altijd van idee veranderen. Er is in België geen politie die zegt dat je bij je mening moet blijven. Nee, als je soms van gedachten verandert, ben je juist flexibel en kritisch.

Op zoek naar de waarheid

Een filosoof is eigenlijk altijd op zoek naar de waarheid. Vroeger keken de filosofen naar de sterren en dachten: wat zijn dat voor schitterende lichtjes? Waarom verschuiven ze iedere nacht een beetje? Waarom wordt het winter en weer zomer? Totdat iemand ontdekte dat de aarde een bol is en hoe die precies draait. Voor die tijd was het een mysterie. Maar nu hebben we de waarheid ontdekt. Denken we ... Filosofen vragen zich nog steeds van alles af.

Of we een ziel hebben ... Wat een goed leven is ... Of dieren ook gevoelens hebben ... Wat liefde precies is ... En nog véél meer.

Maar omdat de waarheid moeilijk te vinden is in de filosofie, noemen we het maar wijsheid. Filosofie betekent dan ook:

25 FILO – LIEFDE VOOR SORIE – WIJSHEID

Dat is toch logisch!

Een belangrijk onderdeel van filosofie is het logisch redeneren. Logica. Filosofie is namelijk niet een eind in de ruimte zwetsen of gewoon je fantasie gebruiken en luchtkastelen bedenken. Filosofen hebben oog voor de raadsels van het leven, maar blijven tegelijk ook heel nuchter en met de beide benen op de grond. Van ieder denkstapje dat ze zetten, willen ze graag dat het klopt. Als ze iets voor 'waar' aannemen of hun mening ergens over vormen, hebben ze daar bewijzen of argumenten voor nodig.

feiten → bewijzen
meningen → argumenten

35 Je kunt het ook nog ergens mee oneens zijn. Dan kun je zeggen: dat is niet waar! Dan moet je wel een goede reden hebben dat het bewijs niet geldig is. Of je zegt: met die mening ben ik het niet eens! Dan moet je alleen wel een tegenargument hebben. En dan graag een argument dat écht ingaat op het argument van de ander.

meningen:
argumenten (voor) ↔ argumenten (tegen)

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Vertel dat de leerlingen in deze les opnieuw aan de slag gaan met **personages**. Deze keer schrijven ze **dialogen** tussen personages.

Vraag of de leerlingen nog weten wat een 'dialogoog' is. Schrijf de **kenmerken** op het bord. (een gesprek in een verhaal, personages praten met elkaar en tonen hun gevoelens, er is even geen verteller die over de personages vertelt, aanhalingstekens, namen personages gevolgd door een dubbele punt ...)

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen vormen **heterogene duo's**. Ze gaan in een van hun leesboeken op zoek naar een dialoog tussen twee personages (zie *Praktische info*). Ze bekijken dat stukje tekst eerst aandachtig. Welke kenmerken van een dialoog vinden ze terug? Daarna lezen ze samen de tekst en gaan ze op zoek naar de gevoelens die bij de personages passen. Bespreek kort **klassikaal**.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door. Ga dieper in op het woord '**levensecht**'. Dialogen maken een verhaal levensecht doordat er meestal gevoelens in doorschemeren of expliciet uitgesproken worden.

Op verkenning

1 Ga op zoek naar een dialoog tussen personages in een jeugdboek.

Bespreek:

- Wie zijn de personages?
- Lees de dialoog. Welke gevoelens herken je bij de personages?

Uitleg

Dialogen maken een verhaal levensecht. Het lijkt wel of ze je in het verhaal meeslepen. Dialogen kunnen een fragment heel spannend maken, of treurig, of grappig ... Wanneer mensen met elkaar praten in een dialoog, drukken ze meestal ook **gevoelens** uit.

Dialogen zijn altijd geschreven in **spreektaal**. In een verhaal herken je dialogen aan de **aanhalingstekens**. Maar je kunt een dialoog ook anders schrijven. Bijvoorbeeld door voor elke uitspraak de **naam van het personage** te zetten. Op die manier kun je een dialoog ook spelen en heb je geen verteller nodig.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

- De leerlingen van aanpak 1 werken **onder jouw begeleiding**.
- De leerlingen van aanpak 2 en 3 werken **individueel of in duo's**.

Opdracht 2

De leerlingen lezen het **tekstfragment** waarin mama en Sammy de hoofdrol spelen. Ze proberen de gevoelens van beide personages te benoemen. Daarna zetten ze het tekstfragment om naar een dialoog.

Opdracht 3

De leerlingen gaan nu **zelf een dialoog schrijven** tussen de personages van een boek dat ze onlangs lasen (zie *Praktische info*). Ze houden rekening met de eigenheid en gevoelens van hun personages. Ofwel baseren ze zich op een gebeurtenis uit hun boek, ofwel laten ze hun personages een nieuw avontuur beleven.

Maak met de leerlingen van **aanpak 1** onder begeleiding de eerste opdracht. De leerlingen van **aanpak 2 en 3** maken bij voorkeur de tweede opdracht.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 4

De leerlingen zoeken een **klasgenoot** om hun dialoog mee te lezen (hun duopartner of een andere klasgenoot). Beide leerlingen proberen zich zo goed mogelijk in te leven in hun personage. Lukt dat? Waarom wel of waarom niet? De leerlingen reflecteren over elkaars schrijfwerk. Bespreek **klassikaal** na.

Als er tijd over is en de leerlingen dat willen, kun je enkele dialoogjes **voor de klas laten spelen**. Begrijpt de klas telkens waarover de dialoogjes gaan? Welke gevoelens herkennen ze bij de personages?

Aan de slag

2 Lees het tekstfragment.

Sammy speelt al twee uur spelletjes op zijn computer. Mama komt gehaast de trap op lopen. Ze klopt op zijn kamerdeur en roept zijn naam. Sammy schrikt op en mompelt haast onverstaanbaar dat hij niet gestoord wil worden. Hij zit midden in een moeilijk level. Mama verstaat hem niet en roept dat hij snel naar beneden moet komen. Oma en opa komen op bezoek. Mama bakte een taart en die moet Sammy nog gauw mee versieren. Sammy heeft geen zin in bezoek en zegt dat hij nog huiswerk moet maken.

- Hoe voelen de twee hoofdpersonages in dit tekstfragment zich, denk je?

Sammy: _____

Mama: _____

Zet het tekstfragment om naar een dialoog.

Mama: _____

Sammy: _____

Mama: _____

Sammy: _____

3 Kies twee (hoofd)personages uit een boek dat je onlangs las.

Schrijf bij ieder personage zijn/haar naam en drie woorden die bij het personage passen.

Personage 1 heet _____

Personage 2 heet _____

Schrijf nu een dialoog van ongeveer 15 zinnen tussen de twee personages.
Kies een van deze opdrachten.

1 Schrijf een dialoog die past bij een spannende, grappige, triestige of bijzondere gebeurtenis uit het boek dat je las. Zorg er wel voor dat jouw personages betrokken zijn bij de gebeurtenis en dat je weet hoe zij zich voelen.

2 Laat jouw twee personages een nieuw avontuur beleven. Dat kan bijvoorbeeld een avontuur zijn uit een ander boek dat je las. Schrijf in een dialoog wat jouw personages tijdens dat avontuur tegen elkaar zouden zeggen.

Eventueel mag je ook een nieuw, derde personage verzinnen. Geef dat personage ook een rol in de dialoog.

Schrijf jouw dialoog op een apart blad.

Terugkijken

4 Speel jouw dialoog samen met een klasgenoot na.

- Kan hij zich inleven in het personage? Waarom lukt dat wel/niet?

- Is het voor hem duidelijk wat jouw personages beleven in de tekst? Bespreek samen.

MATERIAAL

- per leerling: een of meerdere fictieboeken (zie *Praktische info*)
- leerwerkboek p. 11 - 12

PRAKTISCHE INFO

- Zorg ervoor dat de leerlingen voor deze les allemaal een **fictieboek** bij zich hebben dat ze onlangs hebben gelezen. Dat kunnen ook de leesboeken *Prinses of oplichtster* of *De spion van de eeuw* bij de taalmethode **Studio** zijn.
- Vraag de leerlingen om tegen de volgende les spreken/luisteren (B4Les7) enkele **rekwisieten en kledingstukken** mee te brengen die bij de personages uit hun boek passen.

DIDACTISCHE INFO

In deze les schrijven de leerlingen zelf dialogen tussen personages in een verhaal. Ze houden daarbij rekening met de eigenheid en gevoelens van die personages.

In de rugzak

In B4Les2 (spreken/luisteren) hebben de leerlingen zich al leren inleven in de personages van een verhaal. Ze hebben ook geprobeerd die personages te vertolken met aandacht voor verbale en non-verbale communicatie.

En hierna

In B4Les7, B4Les9, B4Les13 en B4Les14 gaan de leerlingen nog scènes van een verhaal schrijven en ook opvoeren. De kennis die ze hebben opgedaan in deze en in de vorige lessen, kunnen ze daarbij goed gebruiken.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Leesbevordering: een boekenkeuze, leesbeleving bespreken en zich daarover creatief uiten.
- Oog hebben voor wat nieuw, origineel en creatief is: eigen creatieve ideeën ontwikkelen en uitwerken.

TIP

Ga dieper in op wat 'levensecht' voor jou betekent in verhalen, films, toneelstukken ... Wat maakt dat iets levensecht is weergegeven? Dat kunnen technische details zijn, zoals een decor of een omgeving, maar vooral ook de manier van acteren, van schrijven, het aanspreken van de gevoelens van de lezer of toeschouwer.

AANDACHT VOOR WOORDEN

levensecht

de werkelijkheid, het leven zoals het is goed weergegeven

De film over het leven van Picasso was levensecht volgens een bekende journaliste die de schilder goed heeft gekend.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

In de [lessen Frans](#) komen de leerlingen ook geregeld dialogues tegen. Door die te lezen leren ze niet alleen nieuwe woordenschat en spraakkunst, maar vaak ook om op een vlottere manier te communiceren in het Frans.

Let er tijdens de lessen Frans eens extra op dat de leerlingen zich ook bij dialogues zo goed mogelijk proberen in te leven in de personages. Schrijven ze zelf een dialogue? Laat ze dat dan ook levensecht voorbrengen.

LESVERLOOP

Op verkenning

1

De kinderen spelen een rol. Lees voor wat ze zeggen. Let op je intonatie wanneer je de situaties naspeelt.

Besprek samen:

- Wat is er precies aan de hand in de verschillende situaties?
- Welke rollen spelen de kinderen?
- Hoe spreken de personages?
- Gebruiken ze gebaren? Welke?

Uitleg

In een scène kun je een deel van het verhaal tot leven brengen. Het is daarbij belangrijk dat je goed **inleeft** in de personages. Dat doe je door:

- de achtergrond van je personages te kennen
- jezelf in de plaats van je personage te stellen (word je personage!)
- de verhaallijn goed te begrijpen

Daarnaast zijn er een aantal dingen waarop je moet letten tijdens het spelen:

- Gebruik de **ruimte**.
- Stem je **lichaamstaal** en **mimiek** op elkaar af.
- Gebruik je **stem** goed (timbre, volume, tempo).
- Maak **oogcontact** met je **tegenspeler** (of met het publiek als je de verteller bent).

Een scène moet je veel **repeteren** voor ze echt natuurlijk overkomt!

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Lees samen met de leerlingen wat de kinderen zeggen. Bespreek **klassikaal**:

- Wat is er precies aan de hand in de verschillende situaties?
- Welke rollen spelen de kinderen?
- Hoe spreken de personages? Hoe zie je dat? (luid, zacht, snel, traag ...)
- Gebruiken ze gebaren? Welke?
- Hoe zijn hun gezichtsuitdrukkingen?

Besluit dat het bij het spelen van een rol belangrijk is om je **stem** goed te gebruiken, **gebaren** te gebruiken en ook op je **mimiek** te letten. Alleen zo kun je een personage goed overbrengen.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door. Noteer de aandachtspunten bondig op het bord.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

De leerlingen gaan aan de slag met hun **zelfgeschreven scènes** uit de schrijfles (zie *Praktische info*).

De **groepsindeling** hangt af van het aantal personages in de scène.

De leerlingen spelen niet hun eigen scène, maar wel die van een klasgenoot uit een andere groep. Kom zelf een verdeling overeen.

Overloop eerst **klassikaal** het stappenplan in het leerwerkboek.

Opdracht 2

Stap 1: Zet met je groep de scène in elkaar.

De leerlingen lezen de scène die ze gekregen hebben. Ze denken na over tekstverdeling, stemgebruik, nodige materialen, manier waarop de tekst vertolkt zal worden ...

Loop gedurende de hele les rond en help groepen bij wie het stroever loopt.

Opdracht 3

Stap 2: Speel de scène voor een andere groep.

De leerlingen spelen de scène voor een andere groep en krijgen feedback. Laat hen rustig nadenken over de gegeven feedback en laat hen zelf bijsturen: hoe kunnen we iets verbeteren?

Opdracht 4

Stap 3: Blijf repeteren! Houd rekening met de tips van je klasgenoten.

De leerlingen sturen zichzelf bij op basis van de feedback die ze kregen en repeteren verder.

Loop rond en stuur bij waar nodig. Vraag de verschillende groepen welke aandachtspunten naar voren komen.

Spreek de klasgroep aan wanneer een aandachtspunt in vele groepen voorkomt (bijvoorbeeld duidelijker praten).

Opdracht 5

Stap 4: Speel de scène voor de hele klas.

De leerlingen spelen hun scène voor de klas. De toeschouwers geven feedback.

Koppel daarbij terug naar de aandachtspunten bij *Uitleg*.

Extra opdracht

Als er tijd over is, kunnen de leerlingen verder werken aan de uiteindelijke opvoering.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 6

Bespreek **klassikaal** de vragen.

De leerlingen delen hun bevindingen met elkaar.

Aan de slag

Stap 1: Zet met je groep de scène in elkaar.
Stap 2: Speel de scène voor een andere groep.
Stap 3: Blijf repeteren! Houd rekening met de tips van je klasgenoten.
Stap 4: Speel de scène voor de hele klas.

2

HH

Stap 1: Zet met je groep de scène in elkaar.
 Jullie oefenen een scène van een klasgenoot.

Lees de scène eerst in stilte.

Wie zegt wat? Verdeel de tekst.

Wat heb je nodig? Andere kleding? Attributen? Wie neemt wat mee?
 Maak afspraken. Schrijf ze op in de tabel.

Hoe spreek je? Oefen de tekst een aantal keer
 en pas je intonatie, gebaren, bewegingen ... aan.

Help elkaar! Zie je iets in je groep dat jij denkt dat beter kan?
 Geef dan op een rustige en positieve manier tips.
 Luister ook goed naar de tips die jij van je klasgenoten krijgt.

Wat hebben we nodig?	Wie neemt dat mee?	Tegen wanneer?

3

HH

Stap 2: Speel de scène voor een andere groep.
 Geef elkaar feedback.

Noteer de feedback van je klasgenoten:

Dit ging al goed:

Dit kan nog beter:

4

HH

Stap 3: Blijf repeteren! Houd rekening met de tips van je klasgenoten.
 Kun je je vinden in de feedback? Hoe kun je dat verbeteren?

5

HH

Stap 4: Speel de scène voor de hele klas.
 Luister naar de feedback van je klasgenoten.

Extra opdracht

HH

Doe het nodige voor de uiteindelijke opvoering.
 Repeteer verder, kies aangepaste rekwisieten, zoek kostuums uit, werk het decor uit ...

Terugkijken

6

Q

Bespreek de vragen.

Wie voelde zich echt 'thuis' in zijn eigen rol?

Hebben de tips van de anderen geholpen?

Wat moet nog bijgestuurd worden?

MATERIAAL

- rekvisieten en kledingstukken (zie *Praktische info*)
- zelfgeschreven dialoog door de leerlingen (zie *Praktische info*)
- observatiewijzer spreken/luisteren (zie leerkrachtassistent)
- leerwerkboek p. 13 - 15

PRAKTISCHE INFO

- Zorg voor **voldoende ruimte** in de klas of plan deze les in een ander lokaal. Tafels en stoelen moeten aan de kant kunnen, zodat er in de kring gespeeld kan worden.
- Zorg dat de leerlingen hun **zelfgeschreven scène** uit B4Les6 bij zich hebben. Ze schreven toen een dialoog (individueel, in duo's of onder begeleiding) op basis van een boek dat ze onlangs gelezen hebben.
- De leerlingen hebben in de laatste schrijfles (B4Les6) al de opdracht gekregen om tegen deze les **rekvisieten en kledingstukken** mee te brengen. Breng zelf ook wat **extra materiaal** mee.
- Neem er per leerling de **observatiewijzer spreken/luisteren** bij. Tussentijds observeren is aangewezen.

DIDACTISCHE INFO

Tijdens de vorige les schrijven (B4Les6) hebben de leerlingen zelf een scène uitgeschreven. Die dialoog kan gebruikt worden in deze les.

In de rugzak

In B4Les2 hebben de leerlingen al een personage vertolkt. Ze hebben zich daarbij leren inleven in de gevoelens van het personage.

En hierna

In B4Les14 voeren de leerlingen opnieuw hun scène op met aandacht voor stemgebruik en lichaamstaal. Ze moeten zich daarbij inleven in hun rol. Die les vormt een generale repetitie van drie scènes na elkaar.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- (Spreek)durf ontwikkelen: actief durven deelnemen aan een dramaspel.
- Muzische vorming: in groep een origineel dramaspel bedenken, samen afspraken maken over de scène en zijn rol met een passende expressie opvoeren.
- Op een passende en constructieve manier omgaan met feedback.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **de attributen**
benodigdheden, hulpmiddelen
Als je een taart wilt bakken, heb je de volgende attributen nodig: een bakvorm en een oven.
- **het timbre**
het geluid van een stem
De stem van die acteur heeft een heel aangenaam timbre. Ik vind het fijn om naar hem te luisteren.
- **de rekwisieten**
al het nodige materiaal
De rekwisiteur is de persoon die voor een film of een toneelstuk al het nodige materiaal (de rekwisieten) verzamelt en klaarlegt.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

Vertel de leerlingen over de rol van de fluisteraar (ook wel 'souffleur' genoemd). Dat is iemand die de tekst van het stuk volgt en toefluistert als een van de spelers het even niet meer weet. Je zou die rol telkens aan iemand van de leerlingen uit het publiek kunnen geven, die dan met het script vooraan zit, vlak bij de spelers.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Lees de [stellingen](#) voor. Laat de leerlingen telkens reageren. Sta stil bij het [verschil tussen vloeken en schelden](#) (*vloeken* = lelijke woorden gebruiken wanneer je boos bent, je pijn hebt gedaan of wanneer er iets misloopt, *schelden* = (expres) iemand anders kwetsen met je woorden).

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de [uitleg](#) door.

Verken samen het gebruik van [woorden die verbloemen](#) (eufemismen). Doe dat bijvoorbeeld door een gesprek te voeren over mensen met een beperking (bijvoorbeeld (visueel) gehandicapt). Bespreek:

- Ken je andere woorden voor 'mensen met een beperking'? (gehandicapt – andersvaliden – personen met een functiebeperking – slechtzienden – blinden)
- Waarom gebruiken mensen die verschillende benamingen?
- Hoe komen die woorden over?

Op verkenning

Lees de stellingen.

Bespreek samen.

Ik vloek nooit.

Mijn mama en papa vloeken soms.

Iemand uitschelden is oké.

Ik vind het niet leuk als mensen vloeken.

Ik vind dat je alles mag zeggen wat je denkt.

Wanneer ik iemand hoor vloeken op tv vind ik dat heel gek.

Soms vloek je per ongeluk.

Uitleg

Vloeken = Lelijke woorden gebruiken wanneer je boos bent, als je je pijn hebt gedaan of wanneer er iets misloopt. Heel wat mensen vloeken wel eens. Toch zijn er ook mensen die dat heel erg onbeleefd vinden.

Schelden = Op een boze toon iets beledigends zeggen tegen iemand of dingen roepen die iemand anders kwetsen. Je kunt ook 'schelden' met gebaren.

Het is belangrijk om mensen **niet te kwetsen of beledigen** met je taalgebruik.

Kies daarom voor woorden die de werkelijkheid wat minder erg doen lijken, iets minder hard of gemeen laten klinken. Gebruik bijvoorbeeld woorden of uitspraken die **verbloemen**.

Bijvoorbeeld: *Mijn vader is werkzoekende* klinkt positiever dan *Mijn vader is werkloos*.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

De leerlingen maken de opdrachten in **heterogene duo's**.
Laat hen zo veel mogelijk **zelfstandig** werken.

Opdracht 2

De leerlingen noteren wanneer ze zelf vloeken. Ze schrijven ook op wanneer ze voor het laatst gevloekt hebben en hoe ze de situatie anders hadden kunnen aanpakken. Vervolgens vergelijken ze hun antwoorden met hun buur. Laat eventueel nog enkele leerlingen klassikaal aan het woord.

Opdracht 3

De leerlingen spelen de situaties twee keer. De eerste keer hoeven ze niet te letten op respectvol taalgebruik. De tweede keer proberen ze de situatie op te lossen zonder te vloeken of te schelden.

Opdracht 4

De leerlingen proberen te achterhalen wat er schuilgaat achter de verbloemde uitspraken.

Extra opdracht

Leerlingen die snel klaar zijn, maken de extra opdracht. Ze gaan op zoek naar andere voorbeelden om iets te verbloemen.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

Houd een **klassikale** nabespreking bij deze les. Bespreek hoe jullie beledigende uitspraken in de klas voortaan zullen aanpakken.

Benadruk dat mensen woorden en uitingen op een verschillende manier kunnen ervaren: wat voor de ene niet door de beugel kan, kan dat voor iemand anders misschien wel.

Aan de slag

- 2 Heel wat mensen vloeken wel eens.
Wanneer vloek jij zelf wel eens?

Wanneer heb je voor het laatst gevloekt?

Hoe kun je anders reageren in die situatie, zonder te vloeken?

Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot.

- 3 Speel de situaties twee keer.
Besteed de eerste keer geen aandacht aan respectvol taalgebruik.
Probeer de situatie daarna op te lossen zonder te schelden of te vloeken.

Je beste vriend(in) vraagt wat je van zijn/haar outfit vindt.
Jij vindt de kleren echt niet mooi.

Iemand rijdt tegen je nieuwe fiets.
Je stapt uit en spreekt die persoon aan.

Je mama vraagt je om je kamer op te ruimen.
Jij hebt daar geen zin in.

De leerkracht bekijkt de toets van een leerling.
Die heeft het niet zo goed gedaan.

- 4 Deze uitspraken proberen iets te verbloemen.
Wat wordt er eigenlijk gezegd?

Hij heeft te diep in het glas gekeken.

Jij bent niet het scherpste potlood in de lade.

Hij heeft een paar jaar gezeten.

Ze heeft het tijdelijke voor het eeuwige gewisseld.

Het is een dame van respectabele leeftijd.

Extra opdracht

Zoek nog voorbeelden om iets mooier uit te drukken dan het in werkelijkheid is.

Terugkijken

- 5 Wat kun je doen als iemand iets zegt wat een ander beledigend vindt?
Maak afspraken voor in de klas of op school.

MATERIAAL

leerwerkboek p. 16 - 18

DIDACTISCHE INFO

In deze les onderzoeken de leerlingen talige uitingen op hun gevoelswaarde (connotatie). Ze staan stil bij de impact van taalgebruik dat kwetsend kan overkomen en zoeken naar manieren om iets minder hard te laten klinken. De aandacht gaat o.a. naar eufemismen (verbloemen, verzachten) versus dysfemismen (kwetsen, verharden) en taal bij vloeken en schelden. Als leerkracht is het belangrijk dat je deze gevoelige les goed voorbereidt en daarbij deze dingen in het achterhoofd houdt:

- Taal evolueert erg snel. Ga op een taalbeschouwelijke manier aan de slag: laat de leerlingen levensecht, actueel materiaal verzamelen en onderzoeken.
- Er is een grote variatie tussen mensen wat betreft hun tolerantie t.o.v. scheldwoorden en vloeken. Dat kan ook cultureel bepaald zijn. Via deze les maak je de leerlingen gevoelig voor dat soort taalgebruik en hoe het overkomt bij verschillende mensen. Het is belangrijk dat deze les verloopt in een klimaat van respect voor elkaars gevoeligheden.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Socio-emotionele ontwikkeling: aanvoelen wat voor iemand gevoelig kan liggen en daar rekening mee houden.
- Socio-emotionele ontwikkeling: ervaren hoe eenzelfde situatie verschillende gevoelens en gedachten kan oproepen.
- Socio-emotionele ontwikkeling: de impact van vooroordelen en stereotypering herkennen en hoe (kwetsend) woordgebruik daaraan kan bijdragen.

TIP

Trek na deze les de gevoeligheid voor dit soort taalgebruik door naar het hele klasgebeuren: vraag de leerlingen om de komende dagen vloeken, scheldwoorden, maar ook eufemismen die ze thuis, op straat, op school ... horen of lezen, te 'verzamelen'. Ze kunnen die ergens opschrijven (flappen, schriftje ...). Op een bepaald moment maken jullie een inventaris op en bespreken jullie die. Schenk daarbij aandacht aan dat soort taalgebruik in andere talen en culturen, inspelend op de identiteit van de leerlingen in de klas.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **beledigen, de belediging**
iets zeggen of doen waardoor je iemand pijn doet of boos maakt; kwetsen
Mama zegt dat ik altijd en overal rommel laat slingeren: dat is een belediging!
Ik ruim vaak wel mijn spullen op.
- **verbloemen**
iets niet ronduit zeggen of benoemen
Je kunt niet zomaar zeggen dat hij soms niet lekker ruikt. Zo'n boodschap moet je een beetje verbloemen.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

Zijn er scheldwoorden of lieve woorden die de leerlingen uit andere talen overnemen? Dat is een logisch verschijnsel wanneer kinderen met anderstalige achtergrond met elkaar optrekken of bijvoorbeeld via games, tv en muziek met andere talen in aanraking komen.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Opdracht 1

Verken samen de teksten in het leerwerkboek.

Bespreek klassikaal:

- Waarover gaan deze teksten? Waarom denk je dat? (Elke tekst gaat over een persoon. Zijn/haar naam is de titel van de tekst. Er staat ook een foto bij.)
- Heeft een van jullie al eens over (een van) deze personen gehoord? Wat weet je over hem/haar? (Het zijn allemaal bekende auteurs van (kinder)boeken en gedichten.)
- Welk soort teksten zijn dit? (informatieve teksten)
- Waaraan zie je dat? (titel, alinea's, soms tussenkopjes, foto's ter illustratie ...)

Opdracht 2

Vertel de leerlingen wat hun leesdoel tijdens deze les is:

- Jullie mogen zo dadelijk allemaal één tekst kiezen. Over die dichter gaan jullie vandaag meer te weten komen. Jullie lezen de tekst en daarna ook een gedicht van jullie gekozen dichter. De bedoeling is dat jullie je dichter aan het einde van de les voorstellen aan jullie klasgenoten. Om dat goed voor te bereiden maken jullie een poster over de dichter.

De leerlingen noteren in hun leerwerkboek over welke dichter ze meer te weten willen komen.

Stel op basis daarvan heterogene duo's samen.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de uitleg door.

Op verkenning

1

Verken samen de teksten.
Beantwoord de vragen van je leerkracht.

2

Over wie van de vier dichters zou jij graag meer te weten komen?

Uitleg

Tijdens deze les maak je een poster over jouw gekozen dichter.

- Eerst vul je een identiteitskaart aan over de dichter.
Daarvoor moet je informatie zoeken en selecteren in de tekst.

Denk goed na:
Wat wil je weten? Naar welke informatie ben je op zoek?

Je hoeft niet de hele tekst opnieuw te lezen.
De sleutelwoorden in de tekst helpen je bij het zoeken. Soms staan ze al aangeduid, soms moet je ze zelf nog aanduiden.

- Daarna lees je een gedicht van jouw dichter.
Let op de kenmerken van een gedicht.

En denk eraan: gedichten hebben niet één juiste betekenis! Je kunt ze op verschillende manieren interpreteren.
Praat erover met je buur. Luister goed naar elkaars idee of mening.

Joke van Leeuwen

Joke van Leeuwen werd op 24 september 1952 geboren in de Nederlandse stad Den Haag. Als peuter verhuisde ze naar Amsterdam. Van haar tiende tot haar dertiende maakte ze een huiskrant, waar van alles in stond: verhaaltjes, maar ook 'huishoudelijke mededelingen'. Toen Joke dertien was, kreeg haar vader een job in Brussel en verhuisde het gezin naar België.

(volledige tekst op p. 71)

Aan de slag

LEERWERKBOEK

De leerlingen werken in **heterogene duo's** op basis van hun keuze. Begeleid waar nodig.

Opdracht 3

De leerlingen **lezen de tekst over hun dichter** in zijn geheel. Dat doen ze **met de pen in de hand**. Verwoord vooraf nog eens duidelijk wat je van hen verwacht tijdens deze fase:

- Je gaat nu de tekst een eerste keer volledig lezen. Als je tijdens het lezen dingen tegenkomt die je niet meteen snapt, dan zet je daar een vraagteken bij. Als er iets is wat jou opvalt, omdat je het interessant/grappig/raar/... vindt, dan zet je daar een uitroepteken bij. Daarna vergelijk je kort je vraagtekens en uitroeptekens met je buur, zodat jullie elkaar kunnen helpen.

Opdracht 4

Geef elk duo een exemplaar van het **kopieerblad identiteitskaart** (zie leerkrachtassistent). De leerlingen vullen de gevraagde informatie in aan de hand van hun tekst. Op de lege schrijflijnen noteren ze zelf dingen die ze interessant vinden en willen ontdekken (bijvoorbeeld 'gewonnen prijzen', 'aantal kinderen' ...). Die informatie zoeken ze op in de tekst en op het internet.

Opdracht 5

Geef elk duo een **gedicht van hun gekozen dichter** (zie *Praktische info*). Die vind je op het **kopieerblad gedichten** (zie leerkrachtassistent). De leerlingen lezen het gedicht en plaatsen zoals gewoonlijk vraagtekens, uitroeptekens en andere symbolen. Daarna vergelijken ze kort hun vraagtekens en uitroeptekens met hun buur: ze delen hun eerste bevindingen.

Opdracht 6

De leerlingen noteren bij hun gedicht in drie woorden **waarover het gaat**. Ze vergelijken hun antwoord met hun buur.

Misschien zijn de leerlingen het niet met elkaar eens. Dat is perfect mogelijk, want gedichten hebben niet één juiste interpretatie. Geef de leerlingen daarom mee dat ze in deze opdracht en de volgende opdrachten elk hun eigen antwoord mogen noteren bij het gedicht, als ze een andere mening hebben.

Aan de slag

3

Lees de tekst over jouw dichter.

Vind je iets niet duidelijk? Noteer ?.
Valt je iets op? Noteer !.

Vergelijk met je buur.

Help elkaar met de stukjes waarbij jullie ? hebben gezet.

4

Vul de identiteitskaart aan.

Stap 1: Zoek de gevraagde informatie in de tekst.
Stap 2: Wat wil jij nog meer weten over je dichter?

Vul de lege vakjes in de linkerkolom aan.
Bijvoorbeeld: aantal gewonnen prijzen

Stap 3: Zoek het antwoord op jouw vragen in de tekst.
Vind je het antwoord niet in de tekst?

Gebruik dan het internet.

Naam dichter	
Geboortedatum	
Overleden	
Aantal kinderen	
Aantal gewonnen prijzen	

5

Lees het gedicht van jouw dichter.

Vind je iets niet duidelijk? Noteer ?.
Valt je iets op? Noteer !.

Vergelijk met je buur.

Help elkaar met de stukjes waarbij jullie ? hebben gezet.

6

Vertel in drie woorden waarover het gedicht gaat.

Schrijf die woorden bij het gedicht.

Vergelijk daarna met je buur.

7 Wat vind je van het gedicht?
Kies hieronder drie woorden of bedenk er zelf.
Noteer ze bij het gedicht.

grappig, ontroerend, droevig, zot, kunstig, saai, beeldend, verrassend, geheimzinnig, origineel, moeilijk, fantasierijk, realistisch, pakkend, kleurrijk

8 Welk woord of welke zin in het gedicht vind jij het mooist?
Duid aan in het gedicht.

9 Waaraan doet het gedicht jou denken?
Noteer dat bij het gedicht.

10 Maak een poster over jullie dichter!
Plak de identiteitskaart en het gedicht op de poster.
Versier de poster. Plak er ook een foto van de dichter bij.
Stel jullie dichter voor aan jullie klasgenoten.

Opdracht 7

De leerlingen noteren bij hun gedicht drie woorden die aangeven **wat** ze ervan vinden.

Opdracht 8

De leerlingen duiden in hun gedicht het woord of de zin aan die ze **het** mooist vinden.

Opdracht 9

De leerlingen noteren bij hun gedicht waaraan het hen doet denken.

Opdracht 10

De leerlingen stellen in duo's hun **poster** samen door de identiteitskaart en het gedicht op een A3-blad te plakken (zie *Praktische info*). Geef hun ook zeker de tijd om hun poster verder te versieren, bijvoorbeeld met een eigen tekening of met een foto van de dichter. Die foto's vind je op het **kopieerblad foto's** (zie leerkrachtassistent).

Hang alle posters op in de klas en organiseer een **officieel toonmoment**. De leerlingen lopen rond in de klas en stellen hun dichter aan elkaar voor. Leerlingen die rond dezelfde dichter werkten, kunnen hun bevindingen en interpretatie van het gedicht met elkaar delen.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 11

Dit is een **evaluatieopdracht**. De leerlingen duiden aan in welke mate de stellingen bij hen passen.

Terugkijken

11 Wat past bij jou?
Duid aan.

Ik kan informatie uit een tekst halen en er een eenvoudige identiteitskaart mee maken.

helemaal niet, heel goed

Ik kan mezelf vragen over een tekst of een persoon stellen.

helemaal niet, heel goed

Ik kan antwoorden op die vragen vinden in een tekst of op het internet.

helemaal niet, heel goed

Ik kan mijn eigen mening over een gedicht geven.

helemaal niet, heel goed

TEKST LEERWERKBOEK

Joke van Leeuwen

Joke van Leeuwen werd op 24 september 1952 geboren in de Nederlandse stad Den Haag. Als peuter verhuisde ze naar Amsterdam. Van haar tiende tot haar dertiende maakte ze een huiskrant, waar van alles in stond: verhaaltjes, maar ook 'huishoudelijke mededelingen'. Toen Joke dertien was, kreeg haar vader een job in Brussel en verhuisde het gezin naar België.

Na de middelbare school ging Joke naar de kunstacademie om beeldend kunstenaar te worden. Toen ze klaar was met de opleiding, was het echter moeilijk om werk te krijgen. Daarom begon ze aan een nieuwe studie: geschiedenis. Ook ging ze werken voor kinderen. Ze wilde graag én schrijven én tekenen, en dat kon het best in kinderboeken. In 1978 kwam haar eerste kinderboek uit.

Joke brengt verschillende lagen in haar verhalen aan. Ten eerste omdat ze dan zelf meer plezier beleeft aan het schrijven. Maar ook omdat dan meer kinderen (en volwassenen) ervan kunnen genieten. Sommige kinderen willen namelijk alleen een spannend verhaal lezen, maar andere kinderen willen méér. Ook voor hen zijn de boeken van Joke interessant. Zelfs na vijf of zes keer lezen, is in de verhalen nog iets nieuws te ontdekken.

Joke vindt schrijven en tekenen even belangrijk. De tekeningen vertellen hun eigen verhaal. Ze zeggen evenveel als de tekst. Wanneer de tekeningen weggelaten worden, vallen er gaten in het verhaal. Naast de illustraties staan er ook veel extra's in haar verhalen, zoals spelletjes en rebusen.

Joke van Leeuwen heeft veel prijzen gewonnen met haar boeken, zowel voor de tekst als voor de tekeningen. In het jaar 2000 kreeg ze bijvoorbeeld de Theo Janszprins, een belangrijke Nederlandse prijs, voor haar hele oeuvre (één alles wat ze geschreven heeft). Op dit moment woont ze in Antwerpen, waar ze ook stadsdichter was in 2008 en 2009.

Naar: <http://www.leeuwest.nl/autent/leeuwen-joke-van>

Annie M.G. Schmidt

Anna (Annie) Maria Geertruida Schmidt was een beroemde Nederlandse schrijfster en dichteres. Ze schreef veel boeken, versjes, toneelstukken en televisie- en radioprogramma's. Zowel in Nederland als in België werd ze beroemd door boeken als *Jip en Janneke* en *Pluk van de Petteflet*, maar ook door versjes als *Dikkertje Dap* en *Het Beertje Pippeloentje*. Volgens Annie was ze zo succesvol omdat ze in haar hart altijd acht jaar is gebleven. Kinderen waren volgens haar altijd eerlijk. Daarom speelden ze ook vaak de hoofdrol in haar verhalen.

Levensloop

Annie M.G. Schmidt werd op 20 mei 1911 geboren in Kapelle in de Nederlandse provincie Zeeland. Haar vader was dominee van de plaatselijke kerk en haar moeder was onderwijzeres geweest. Zij leerde Annie al vroeg lezen en schrijven. Op vierjarige leeftijd schreef Annie een eerste gedichtje: *Er was eens een hond die zat op z'n kont. Er was eens een kat die zat op z'n gat*. Toen Annie veertien jaar was, stuurde ze enkele verhalen naar een bekende dichter. Hij antwoordde en schreef dat Annie talent had.

Annie werkte tot de Tweede Wereldoorlog als bibliothecaresse. Daarna begon ze te werken voor de krant *Het Parool*. Het gedicht *De spin Sebastiaan* werd haar doorbraak op de kinderpagina in die krant.

In 1950 kreeg ze een relatie met de chemicus Dick van Duijn. Samen kregen ze in 1952 een zoon, Flip. In 1957 won Annie haar eerste prijs: *Wiplala* werd het kinderboek van het jaar. Vanaf 1954 woonde ze in Berkel en Rodenrijs. Daar schreef ze veel verhalen en gedichten. Na de dood van Dick ging ze in 1982 in Amsterdam wonen. Daar bleef ze wonen tot aan haar dood in 1995.

In 1991 stopte ze met schrijven. Haar laatste toneelstuk, *We hebben samen een paard*, werd slecht ontvangen. Ze was ondertussen ook al slechtziend. Toen ze in 1994 viel, brak ze haar heup. Uiteindelijk nam ze haar levenseinde in eigen handen en koos ze voor euthanasie. Ze is begraven op begraafplaats het Zorgvlied in Amsterdam. Annie M.G. Schmidt werd uiteindelijk 84 jaar oud.

Naar: https://wikikids.nl/Annie_M.G._Schmidt

Roald Dahl

De Grote Vriendelijke Reus, *Sjakkie* en *de Chocoladefabriek* en *Matilda*: wie kent de verhalen niet? De Britse schrijver Roald Dahl is al meer dan 25 jaar dood, maar zijn kinderboeken zijn nog altijd populair. Vaak zeggen mensen dat Roald altijd in contact is gebleven met het kind in zichzelf. Maar achter dat beeld gaat een leven vol dramatische gebeurtenissen schuil.

Wie was Roald Dahl?

Roald Dahl werd op 13 september 1916 geboren in Wales. Toen hij drie jaar oud was, overleden kort na elkaar zijn oudere zusje en zijn vader. Als jongetje maakte Roald zelf ook een ernstig auto-ongeluk mee.

Op de kostschool werd hij geslagen door zijn medeleerlingen en leraren. Uit die ervaringen haalde Dahl veel inspiratie voor zijn latere kinderboeken. Denk bijvoorbeeld aan de onaardige leraren in *Matilda*.

Na zijn schooltijd werkte Roald een tijdje bij een oliebedrijf. In 1939 besloot hij om piloot te worden bij de luchtmacht van het Verenigd Koninkrijk. Daar maakte hij weer een ernstig ongeluk mee: op zijn eerste dag crashte hij met zijn toestel in de woestijn. Zelf geloofde hij dat hij door de crash veel meer fantasie had gekregen.

Na de oorlog trouwde Roald met de actrice Patricia Neal. Het koppel kreeg vijf kinderen. Maar het was nog niet voorbij met de ellende. Op zevenjarige leeftijd overleed zijn dochtertje Olivia, en zijn vrouw lag door een beroerte weken in een coma.

Vanaf zijn veertigste begon Roald kinderboeken te schrijven. Hij kwam op het idee toen hij merkte dat hij het leuk vond om voor zijn kinderen onnozele verhaaltjes te verzinnen en voor te lezen. Zijn boeken zijn erg fantasieerijk en zitten vol humor en griezelige situaties, maar ze lopen bijna allemaal goed af. Veel van zijn boeken gaan over kinderen die het opnemen tegen gemene en hebberige volwassenen.

Op 23 november 1990 overleed Dahl aan leukemie. Er waren toen al tientallen miljoenen exemplaren van zijn boeken verkocht en hij had talloze prijzen gewonnen, in allerlei landen.

Naar: <https://npokenis.nl/kongread7464/wie-was-roald-dahl>

Shel Silverstein

Shel Silverstein was een Amerikaanse dichter en schrijver van kinderboeken. Hij werd geboren op 25 september 1930 in de stad Chicago. Als jongeman ging hij bij het leger. Daar tekende hij cartoons voor een militaire krant. Toen hij enkele jaren later wegging uit het leger, publiceerde hij enkele van die cartoons in een boek.

Maar Shel deed meer dan alleen cartoons tekenen. Tijdens zijn leven schreef hij ook muziek voor beroemde artiesten, maakte hij theaterstukken en schreef hij filmscenario's. Toch is hij misschien wel het bekendst door zijn werk als dichter en auteur van kinderboeken. Zijn eerste kinderboek heette *Lafcadio, de leeuw die terugschoot*. In zijn werk wilde Shel kinderen uitnodigen om te dromen en zich onmogelijke dingen in te beelden. Zo schreef hij over een nijlpaardensandwich en over de langste neus ter wereld. Hij vond het heel belangrijk dat kinderen (en volwassenen!) plezier beleefden aan zijn teksten.

Was schrijver worden dan een kinderdroom van Shel? Nee, hoor! Toen hij twaalf was, wilde hij eigenlijk veel liever een goede baseballspeler worden of succes hebben bij de meisjes in zijn klas. Helaas kon hij niet goed baseball en zagen de meisjes hem niet staan. Daarom besloot hij maar om te schrijven en te tekenen. Ook kinderboeken waren eigenlijk niet zijn eerste idee. Die begon hij enkel te schrijven omdat zijn uitgever dacht dat hij daar goed in zou zijn. En ze had gelijk!

In 1999 stierf Shel thuis aan een hartaanval. Toch leeft hij nog altijd voort in zijn werken: zijn boeken zijn vertaald in meer dan dertig talen. Wereldwijd zijn er ondertussen al miljoenen exemplaren van verkocht.

Naar: https://en.wikipedia.org/wiki/Shel_Silverstein,
<https://www.shelsilverstein.com/about-shel/>,
<https://study.com/academy/lesson/shel-silverstein-biography-poems-books.html>

MATERIAAL

- per twee leerlingen:
 - A3-papier, computer of tablet
 - kopieerbladen: identiteitskaarten, gedichten en foto's (zie leerkrachtassistent)
 - knutselmateriaal en stiften of kleurpotloden
- Vloeiend & vlot PLUS (eventueel, zie *Didactische info*)
- Studio leeswijzer
- leerwerkboek p. 19 - 25

PRAKTISCHE INFO

- Tijdens deze les maken de leerlingen een [poster](#) over een dichter. Ze vullen een identiteitskaart aan en lezen een gedicht op de [kopieerbladen identiteitskaart en gedichten](#) (zie leerkrachtassistent). Alles wat ze gelezen en ontdekt hebben, wordt verzameld op de poster. Voorzie daarvoor per duo een A3-vel en extra knutselmateriaal, waarmee de leerlingen creatief aan de slag kunnen (zie *Tip*).
- De leerlingen kunnen ook een foto van de dichter toevoegen. Die vind je op het [kopieerblad foto's](#) (zie leerkrachtassistent).
- Voorzie aan het einde van de les tijd voor een [officieel toonmoment](#). Hang alle posters op en laat de leerlingen rondlopen. Ze stellen hun dichter aan elkaar voor met de poster. Leerlingen die rond dezelfde dichter werkten, gaan samen dieper in op de interpretatie van het gedicht.

DIDACTISCHE INFO

Hebben je leerlingen nog moeite met technisch en vloeiend lezen? In de leerkrachtassistent vind je een overzicht van de woordtypen waarmee ze [extra](#) kunnen [oefenen](#) aan de hand van [Vloeiend & vlot](#).

In de rugzak

In B4Les11 en B4Les12 ([begrijpend lezen](#)) hebben de leerlingen enkele gedichten gelezen over gevoelens. Ze hebben verbanden gelegd met hun eigen kennis en eigen ervaring. Ze hebben ook betekenis gegeven aan woorden en zinnen.

En hierna

In blok 5 ligt de focus van de lessen [begrijpend lezen](#) op [herhaling](#) van de leesleutel *voor het lezen* ([Studio leeswijzer](#)). De leerlingen staan extra stil bij het bepalen van hun leesdoel en het verkennen van de tekstsoort. Tijdens de lessen [studerend lezen](#) lezen de leerlingen [schematische informatie](#) en vergelijken ze informatie.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Zelfstandig aangeleerde strategieën inzetten om de gewenste informatie te verkrijgen.
- Kennismaken met het werk en leven van enkele bekende auteurs uit de kinderliteratuur.
- Zich bewust worden van de eigen creativiteit: nadenken over kleurkeuze, compositie, bladspiegel ...

TIP

Laat de leerlingen hun gedicht creatief verwerken (al dan niet in een les muzische vorming). Ze geven het gedicht een passende lay-out (lettertype, -grootte en -kleur), schikken de woorden en zinnen op een gepaste manier, voorzien illustraties ...

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **een beeldend kunstenaar**
iemand die kunstwerken maakt en daarbij werkt met beelden/afbeeldingen, zoals een beeldhouwer, tekenaar of schilder
Met dat schilderij weet die beeldende kunstenaar precies te tonen wat ik voel!
- **de beroerte**
bloeding in de hersenen
De vrouw van Roald Dahl lag door een beroerte weken in een coma.
- **de chemicus**
een wetenschapper die onderzoek doet in scheikunde, chemie
De chemicus William Ramsey won in 1904 de Nobelprijs in de Scheikunde voor zijn ontdekking van edelgassen in de lucht.
- **dramatisch**
heftig of aangrijpend als in een drama
Moet je daar nu zo dramatisch over doen? Zo erg is dat toch ook weer niet.
- **de euthanasie**
het bespoedigen van het sterven van iemand die ongeneeslijk ziek is. Hij/zij heeft dan heel veel pijn en wil zelf niet meer verder leven.
Uiteindelijk nam Annie M.G. Schmidt haar levenseinde in eigen handen en koos ze voor euthanasie.
- **de leukemie**
verzamelnaam voor verschillende vormen van bloedkanker
In 1990 is Roald Dahl overleden aan leukemie.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

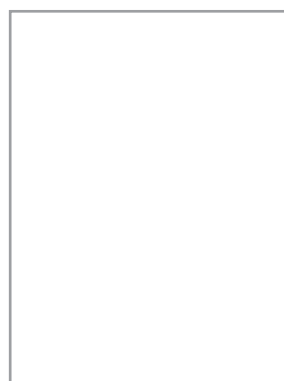
- De gedichten van Dahl en Silverstein zijn oorspronkelijk in het Engels geschreven. Het kan leuk zijn om daar samen even bij stil te staan en de originele versie te vergelijken met de vertaling.
- Kennen leerlingen met een andere thuistaal misschien een schrijver/dichter die schrijft in die taal?

Naam dichter: _____

Geboortedatum: _____

Nationaliteit: _____

Andere beroepen: _____

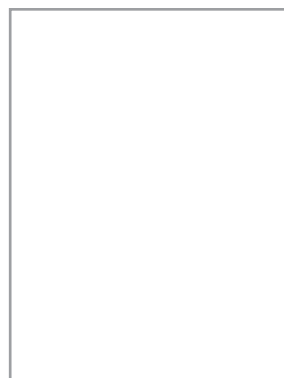

Naam dichter: _____

Geboortedatum: _____

Nationaliteit: _____

Andere beroepen: _____

Blijf sitte

Blijf sitte ken ik nie
 je kun nie alles kenne
 aan stiltesitte wen ik nie
 ik ben wel goet in renne
 ik ren de heele sooi vobbij
 ik ben een super snelle
 nou en daffin ik mooi vammij
 maar ja ik kennie telle
 en ik ken ook nie sgrijfe ik
 ik sal wel sitte blijve ik.

Joke van Leeuwen
Ozo heppie en andere versjes
 © Querido, 2000

Dit gedicht gaat volgens mij over:

Deze woorden horen bij het gedicht:

Dit gedicht doet mij denken aan:

Sebastiaan

Dit is de spin Sebastiaan.
Het is niét goed met hem gegaan.

LUISTER!

Hij zei tot alle and're spinnen:
Vreemd, ik weet niet wat ik heb,
maar ik krijg zo'n drang van binnen
tot het weven van een web.

Zeiden alle and're spinnen:
O, Sebastiaan, nee, Sebastiaan,
kom, Sebastiaan, laat dat nou,
wou je aan een web beginnen
in die vreselijke kou?

Zei Sebastiaan tot de spinnen:
't Web hoeft niet zo groot te zijn,
't hoeft niet buiten, 't kan ook binnen
ergens achter een gordijn.

Zeiden alle and're spinnen:
O, Sebastiaan, nee, Sebastiaan,
toe, Sebastiaan, toom je in!
Het is zó gevaarlijk binnen,
zó gevaarlijk voor een spin.

Zei Sebastiaan eigenzinnig:
Nee, de Drang is mij te groot.
Zeiden alle and'ren innig:
Sebastiaan, dit wordt je dood...
O, o, o, Sebastiaan!
Het is niet goed met hem gegaan.

Door het raam klom hij naar binnen.
Eigenzinnig! En niet bang.
Zeiden alle and're spinnen:
Kijk, daar gaat hij met zijn Drang!

PAUZE

Na een poosje werd toen éven
dit berichtje doorgegeven:
Binnen werd een moord gepleegd.
Sebastiaan is opgeveegd.

Annie M.G. Schmidt

De spin Sebastiaan

© De Arbeiderspers, 1966

Dit gedicht gaat volgens mij over:

Deze woorden horen bij het gedicht:

Dit gedicht doet mij denken aan:

Roodkapje en de wolf

Op een der eerste lentedagen
voelde Wolf de honger knagen,
dus klopte hij bij grootmoe aan.
Zij deed open, zag hem staan
met scherpe tanden, valse lach.
Hij gromde grijnzend: 'Goedendag.'
De arme grootmoe schrok zich naar:
straks eet hij me op met huid en haar.
Ze sloeg de spijker op de kop,
want hij vrat haar in één hap op.

Maar grootmoe was taai en schriel,
hetgeen de wolf maar slecht beviel.
'Ze is te weinig,' klaagde hij,
'dat is toch geen heel maal voor mij.
Na zo'n schriel scharminkel moet je
als wolf minstens nog een toetje.'
Terwijl hij heel boosaardig lachte,
zei hij: 'Ik denk, dat ik zal wachten,
tot Roodkapje, 't mals, jong ding,
terugkomt van haar wandeling.'
Grootmoeders kleren, moet je weten,
haar jas, haar muts en ook haar sokken,
die hij natuurlijk niet had opgegeten,
heeft hij opgeraapt en aangetrokken.
Hij kamde en krulde zelfs zijn haar.
In grootmoe's stoel zat Wolf toen klaar.

Het kleine meisje kwam al gauw
en vroeg aan Wolf traditiegetrouw:
'O grootmoe, wat heb je 'n grote oren.'
'Dan kan ik je beter horen.'
'Wat 'n grote ogen', zei ze zoet.
'Dan kan ik beter zien wat je doet,'
zei Wolf, terwijl hij naar haar staarde,
en watertandde en likkebaardde.
Na dat karkas, vol bot en haar,
dacht hij, smaakt zij als kaviaar.
Maar Roodkapje knipoogde en zei:
'O, wat een mooie bontjas heb jij!'
'Fout!' riep Wolf haar nijdig toe.
'Wat heb je grote tanden, grootmoe,
dat moet je zeggen, ezelskop.
Nou ja, dan eet ik je zo maar op.'
't Kind lacht en trekt in een wipje
een revolver uit haar slipje.
Ze richt hem op het grote beest
en beng, beng ... die is er geweest!

Een week of wat later, ik weet 't nog goed,
heb ik in het bos Roodkapje ontmoet.
Ik herkende haar bijna niet, dat snap je,
zo zonder cape en zonder rood kapje.
'Hallo!' riep ze vrolijk. 'Zie je wel
mijn prachtige bontjas van WOLVENVEL!'

Roald Dahl (vertaling: Huberte Vriesendorp)
Gruwelijke rijmen, © Fontein, 2008

Dit gedicht gaat volgens mij over:

Deze woorden horen bij het gedicht:

Dit gedicht doet mij denken aan:

Ziek

'Ik kan vandaag niet naar school,'
zei kleine Annetje van Pool.
'Ik heb de mazelen en de bof
paarse bulten en mijn hoofd zit vol stof
mijn mond is te nat en mijn keel is te droog
en ik word blind aan mijn rechteroog
mijn ene amandel is zo groot als een kei
als het gaat regenen steekt mijn zij
ik heb al zestien waterpokken gezien
en daar nog eentje, dat is zeventien
ik trek met mijn been en mijn ogen zijn blauw
ik lijd aan acute kou
ik hoest en ik nies en ik schraap en ik kuch
ik heb geloof ik een breuk in mijn rug
mijn heup doet zo'n pijn als ik knijp in mijn kuit
mijn navel zakt steeds dieper weg in mijn buik
mijn blindedarm ziet geen steek
mijn nek is stijf mijn ruggegraat is week
mijn neus is koud mijn tenen staan schuin
ik heb een splinter in mijn duim
ik heb de rode en de groene hond
mijn haar valt bij bosjes uit op de grond
mijn elleboog is krom en de koorts is gestegen
ik heb nu al achtenveertig negen
mijn hersenen krimpen ik ben doof aan een oor
en mijn rechterarm die trilt aldoor
ik heb een kwangnagel en mijn hart is...wat?
Wat is dat? Wat is het voor een dag?
Zaterdag...is het vandaag zaterdag?
Dan ga ik lekker buiten spelen. Dag!'

Shel Silverstein (vertaling: Thera Coppens)
Het randje van de wereld
© VBK Media, 1985

Dit gedicht gaat volgens mij over:

Deze woorden horen bij het gedicht:

Dit gedicht doet mij denken aan:

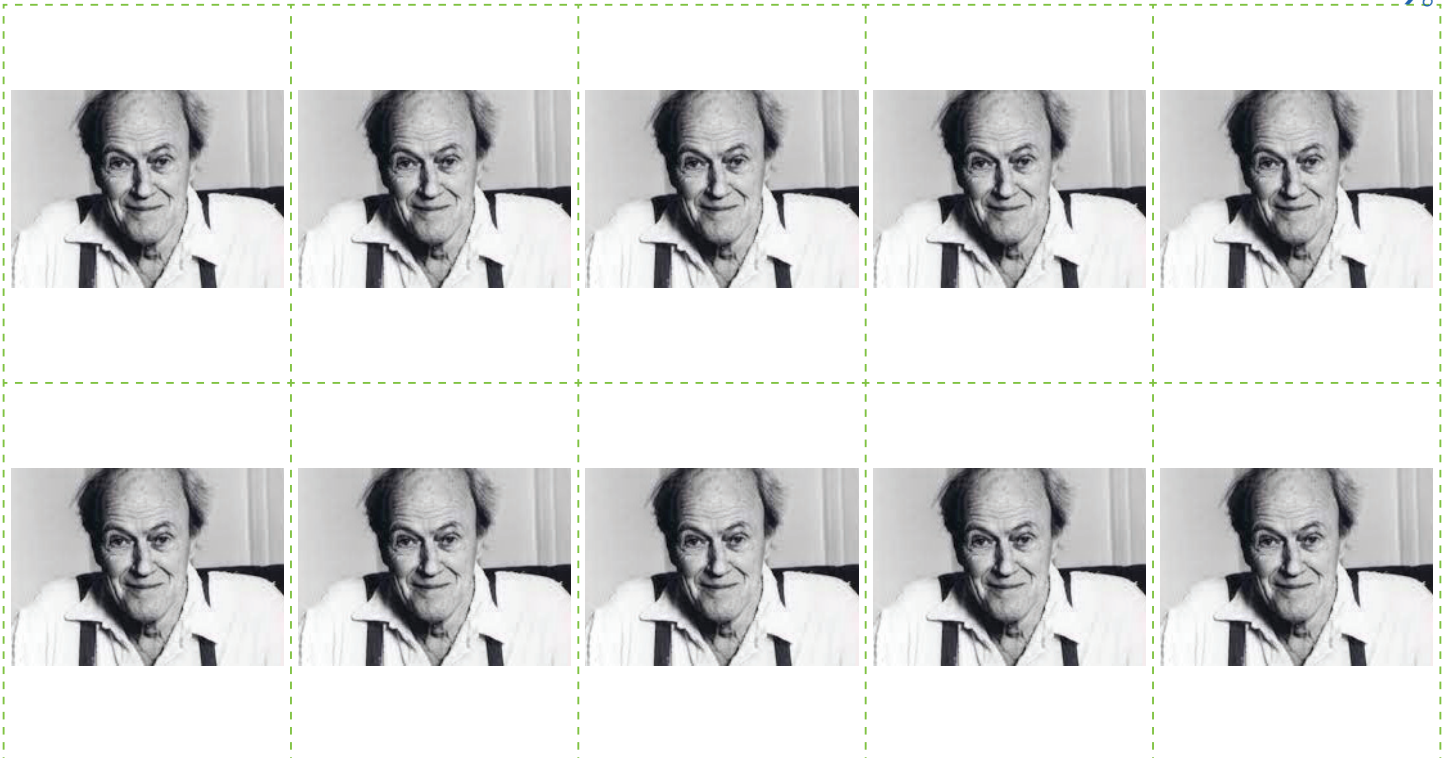
Joke van Leeuwen

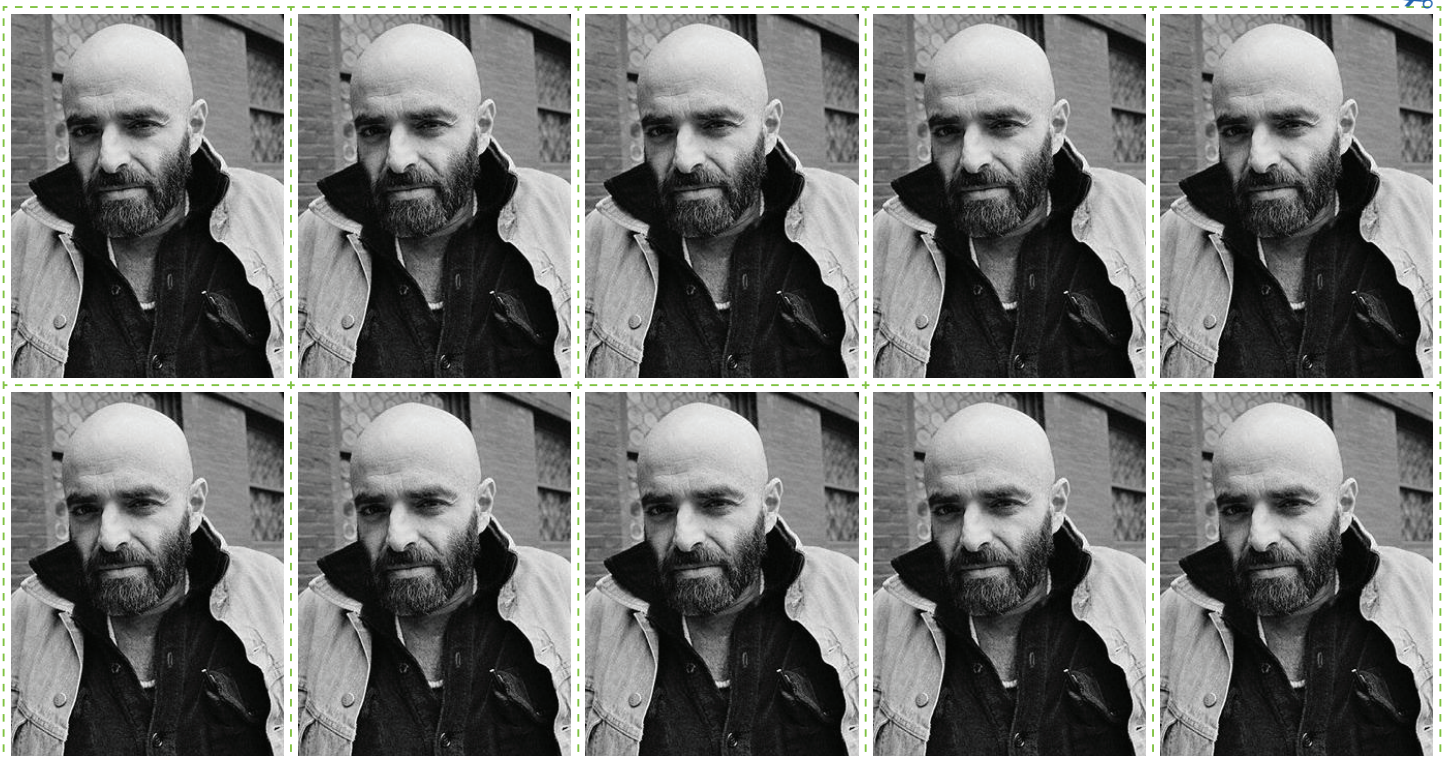
Annie M.G. Schmidt

Roald Dahl

Shel Silverstein

LESVERLOOP

Op verkenning

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

Lees samen het **gedicht** *Verdriet* opnieuw. Dat lezen de leerlingen ook al in B4Les11.

Herhaal **klassikaal**:

- Wat zou de eerste zin juist kunnen betekenen? (Verdriet is hard, zoals een schoen met een stalen hak zonder een rubberen zool. Als een harde schoen loopt verdriet over je hart en je lach en maakt die kapot.)
- Is dat een voorbeeld van letterlijk of figuurlijk taalgebruik? Waarom? (Van figuurlijk taalgebruik, want de schrijver bedoelt iets anders dan wat er staat. Verdriet is niet echt een schoen, maar je kunt het wel vergelijken met een schoen met een stalen hak.)

Vertel:

- De dichter gebruikt hier **beeldspraak**: het beeld van de schoenen heeft een **figuurlijke** betekenis. Daarom moeten we zelf goed nadenken wat dat in dit gedicht zou kunnen betekenen en waarom de schrijver net die woorden gekozen heeft.

Uitleg

LEERWERKBOEK

Neem samen de **uitleg** door. Die herhaalt het verschil tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik en vat samen hoe je de betekenis van woorden kunt achterhalen.

Aan de slag

LEERWERKBOEK

- De leerlingen van aanpak 1 maken de opdrachten **onder jouw begeleiding**.
- De leerlingen van aanpak 2 en 3 maken de opdrachten **zelfstandig**. Ze werken **in duo's per aanpak**.
- De leerlingen van aanpak 3 maken ook opdracht 5.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen lezen de teksten, waarin de blauwe woorden **letterlijk** gebruikt worden. Ze noteren wat het woord betekent en duiden aan hoe ze de betekenis gevonden hebben.

Op verkenning

1 Lees het gedicht *Verdriet* opnieuw.

Verdriet

Verdriet heeft geen rubberen zolen,
maar stalen hakken die klakken,
dwars door je hart
en over je lach
die je net nog wou pakken.

Gelukkig
loopt verdriet ook altijd weer door
en kom je thuis waar de kachel brandt
met je sloffen er stilletjes voor.

Uit: Denk dag doen,
Margreet Schouwenaar
© Clavis, 2016

Bekijk de eerste zin opnieuw.

Bespreek samen:
- Wat zou die zin juist kunnen betekenen?
- Is dat een voorbeeld van letterlijk of figuurlijk taalgebruik? Waarom?

Uitleg

Woorden kunnen letterlijk, maar ook figuurlijk gebruikt worden.

Bij **letterlijk** taalgebruik bedoelt de schrijver wat er staat.
Je kunt de betekenis van het woord vinden op de manieren die je al kent:
- Je leest een stukje tekst **voor of na het woord** opnieuw.
- Je kijkt of er een **afbeelding** bij de tekst staat.
- Je kijkt goed naar het **woord**. Ken je al delen van het woord?
- Je **vraagt** het aan iemand of je **zoekt** het woord op.
Daarna kijk je of de gevonden betekenis klopt in de zin.

Bij **figuurlijk** taalgebruik bedoelt de schrijver iets anders dan wat er staat. Hij gebruikt **beeldspraak**.
Bij figuurlijk taalgebruik moet je goed nadenken:
- Wat zou het woord hier kunnen betekenen?
- Waarom heeft de schrijver voor dit woord gekozen?

Geraak je er niet uit? Gebruik je **Studio woordwijzer**!

Aan de slag

2 Lees de tekst. Beantwoord daarna de vragen. In deze teksten worden de blauwe woorden letterlijk gebruikt.

Mijn jongste zus is van **nature** heel nieuwsgierig.
Zo is ze nu eenmaal; al sinds haar geboorte.
Als peuter wilde ze al alles rond zich onderzoeken.
Mijn ouders moesten haar dus goed in de gaten houden
om te voorkomen dat ze in de problemen kwam.

Wat betekent het blauwe woord?

Hoe heb je de betekenis gevonden?

- ☐ Door een stukje tekst voor of na het woord opnieuw te lezen.
☐ Door naar de afbeelding te kijken.
☐ Door goed naar het woord te kijken om te zien of ik al delen van het woord ken.
☐ Door de betekenis op te zoeken.

Later wil Vic graag filosofie studeren.
Hij wil op zoek gaan naar **universele** waarheden.
Daarover zal hij dan interessante boeken schrijven.

Wat betekent het blauwe woord?

Hoe heb je de betekenis gevonden?

- ☐ Door een stukje tekst voor of na het woord opnieuw te lezen.
☐ Door naar de afbeelding te kijken.
☐ Door goed naar het woord te kijken om te zien of ik al delen van het woord ken.
☐ Door de betekenis op te zoeken.

Als je dingen leest op het internet, mag je niet zomaar
alles geloven. Het is erg belangrijk om **kritisch** te zijn:
klopt het wel wat ik hier lees?
Laat je niets wijsmaken!

Wat betekent het blauwe woord?

Hoe heb je de betekenis gevonden?

- ☐ Door een stukje tekst voor of na het woord opnieuw te lezen.
☐ Door naar de afbeelding te kijken.
☐ Door goed naar het woord te kijken om te zien of ik al delen van het woord ken.
☐ Door de betekenis op te zoeken.

Milo en Jens hebben gevochten op de speelplaats.
Blijkbaar heeft Milo Jens uitgedaagd, maar ik weet niet
goed waarom. Ik ken de **context** niet.

Wat betekent het blauwe woord?

Hoe heb je de betekenis gevonden?

- ☐ Door een stukje tekst voor of na het woord opnieuw te lezen.
☐ Door naar de afbeelding te kijken.
☐ Door goed naar het woord te kijken om te zien of ik al delen van het woord ken.
☐ Door de betekenis op te zoeken.

Opdracht 3

De leerlingen lezen de fragmenten uit gedichten, waarin de blauwe woorden **figuurlijk** gebruikt worden. Ze bespreken met hun buur wat de woorden zouden kunnen betekenen en waarom de dichter voor die woorden gekozen zou hebben.

Opdracht 4

De leerlingen lezen de teksten en duiden aan of de blauwe woorden **letterlijk of figuurlijk** worden gebruikt. Ze noteren ook wat het woord juist betekent in de context.

Opdracht 5

De leerlingen van **aanpak 3** maken zelf twee zinnen met 'zich niet aan de ketting laten leggen': eentje waarin ze die woorden letterlijk gebruiken en eentje waarin de woorden een figuurlijke betekenis hebben.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 6

De leerlingen vullen **Mijn woordenblad!** aan met twee nieuwe, moeilijke, grappige, mooie ... woorden uit deze les. Laat daarna enkele leerlingen vertellen welke woorden ze genoteerd hebben en wat ze in de middelste kolom geschreven of getekend hebben.

3

Lees de tekst. Beantwoord daarna de vragen.

In deze teksten worden de blauwe woorden figuurlijk gebruikt.

Als ik lach,
ben ik zoet.
Als ik huil,
word ik zout.
Ben ik boos,
ben ik scherp.
Heb ik spijt,
is het wrang.

Uit: *Denk dag doen*,
Margreet Schouwenaar
© Clavis, 2016

- Wat zouden de blauwe woorden kunnen betekenen?
- Waarom zou de dichter voor die woorden gekozen hebben?

Span er een koord overheen.

Over wat je hoorde en wat nooit meer uit je hoofd verdween.
Over 'o, jij moet nog zoveel leren,' over 'ik bepaal de regels hier
en die ga jij dus accepteren,' over 'denk je dat je slimmer bent
dan wij,' over 'joh, het is maar plagerij,' over 'hou je mond nou even,'
over 'je vergooit je leven,' over 'lukt je nooit,' en over
voeten op de grond, over gezond verstand en dromenland,
over lachjes, grappjes, dom soms, achter je om soms,
soms gemompeld, soms gemeen –
span er een koord overheen

Uit: *Ik juich voor jou*,
Edward van de Vendel
© Querido, 2013

- Wat zouden de blauwe woorden kunnen betekenen?
- Waarom zou de dichter voor die woorden gekozen hebben?

4

Lees de tekst. Beantwoord daarna de vragen.

Gitte weet het altijd beter dan de rest.
Ze doet niets anders dan anderen commanderen.
Het wordt hoog tijd dat ze eens een toontje lager zingt!

Hoe wordt het woord gebruikt?

☐ letterlijk ☐ figuurlijk

Wat betekent het woord hier?

'Gisteren maakte ik iets ongelofelijks mee. Ik werd in
een auto van de geheime dienst gesleurd. Ze vertelden
me dat ik spion mag worden. Volgende week vertrek ik
op mijn eerste missie', vertelt Joachim.
Lena schudt haar hoofd.
'Ach, Joachim, **zwets** toch niet zo!'

Hoe wordt het woord gebruikt?

☐ letterlijk ☐ figuurlijk

Wat betekent het woord hier?

5

Bedenk twee zinnen met de uitdrukking.

Bedenk een zin met de letterlijke betekenis en een zin met de figuurlijke betekenis van de uitdrukking.

zich niet aan de ketting laten leggen

Letterlijk:

Figuurlijk:

Terugkijken

6

Welke twee woorden uit deze les vind je moeilijk/speciaal/mooi/grappig ...?

Noteer ze op **Mijn woordenblad!**.

Schrijf of teken in de middelste kolom iets wat jou helpt om de betekenis te onthouden.

MATERIAAL

- computers met een onlinewoordenboek (zie *Praktische info*)
- Studio woordwijzer
- Mijn woordenblad!
- leerwerkboek p. 26 - 30

PRAKTISCHE INFO

Voorzie voldoende laptops of computers, zodat de leerlingen die dat willen, een [onlinewoordenboek](#) kunnen gebruiken om de betekenis van woorden op te zoeken.

DIDACTISCHE INFO

- Tijdens deze les herhalen de leerlingen de verschillen tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik en zoeken ze zelf de betekenis van woorden. Verwijs daarvoor naar de [Studio woordwijzer](#).
- Voor anderstalige leerlingen kan figuurlijk taalgebruik erg moeilijk zijn. Werk daarom tijdens deze les bij voorkeur in heterogene duo's, zodat de leerlingen elkaar kunnen helpen.

In de rugzak

In B3Les16 hebben de leerlingen de betekenis van woorden achterhaald door ze op te zoeken in een (online)woordenboek.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Gemotiveerd zoeken naar een oplossing voor een probleem of een antwoord op een vraag.

TALEN IN JOUW KLAS EN OM JE HEEN

Het kan een leuk tussendoortje zijn om meertalige leerlingen figuurlijke uitdrukkingen uit het Nederlands om te laten zetten in hun thuistaal.

Bijvoorbeeld:

Mijn hart maakte een sprong toen zij binnenkwam.

Zijn maag rammelde van de honger.

Mijn opa is een keukenprins.

Aandacht voor woorden

Mijn woordenblad!

van nature

universeel

kritisch

de context

wrang

een toontje lager zingen

zwetsen

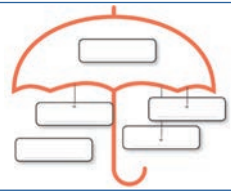
zich niet aan de ketting
laten leggen

=

zin

< >

				Mijn mooie, leuke, grappige, moeilijke ... woorden		
			dialogoog	raadsel	rijmen	

Voor het lezen

Ik **lees** deze tekst om meer te weten te komen over ...

Ik **verken** de tekst en kijk naar:

- de titel, de afbeeldingen
- de kopjes
- de eerste zinnen, de opvallende woorden

Ik **voorspel**: Waarover gaat deze tekst?

Ik **denk na**:

- Wat weet ik daar al over?
- Wat wil ik te weten komen?

Tijdens het lezen

Ik **stel** mezelf **vragen**:

- over de inhoud: Wat? Waarom? Hoe? Wanneer? ...
- over de betekenis van zinnen en woorden

Ik **let** op:

- de sleutelwoorden, de kernzinnen
- de tekststructuur
- verbindingswoorden zoals toch, dus, daarom, omdat ...
- verwijswwoorden zoals ik, hij, ze, haar, jullie, dat, deze ...

Ik **leg** een **verband** tussen:

- inhouden binnen een tekst
- de inhoud van de tekst en wat ik al weet

Als ik een woord niet begrijp, gebruik ik mijn **woordwijzer**.

Na het lezen

Ik **kijk** terug:

- Klopt mijn voorspelling?
- Kan ik de hoofdgedachte bepalen?
- Wat weet ik nu meer over ...?
- Wat wil ik nog weten over ...?
- Kan ik studerend lezen: extra informatie opzoeken, schema's maken, samenvatten ...?

Voor het lezen

Ik **lees** deze tekst om een verhaal te beleven.

Ik **verken** de tekst en kijk naar de titel, de afbeeldingen, de omslag, de eerste zinnen.

Ik **voorspel**: Wat zal in deze tekst gebeuren?

Tijdens het lezen

Ik **stel** mezelf **vragen**:

- Wat gebeurt er: Waar? Wanneer? Hoe? ...
- Wat zie ik in mijn hoofd bij wat er gebeurt?
- Welke personages spelen in het verhaal?
- Wat is de rol van de verschillende personages?
- Wat is de bedoeling van de personages?
- Hoe voel ik mij tijdens het lezen?

Ik **leg** een **verband** tussen:

- de gebeurtenissen en de tijd waarin ze zich afspelen
- de rol van de verschillende personages
- de handelingen van de personages

Als ik een woord niet begrijp, gebruik ik mijn **woordwijzer**.

Na het lezen

Ik **kijk** terug:

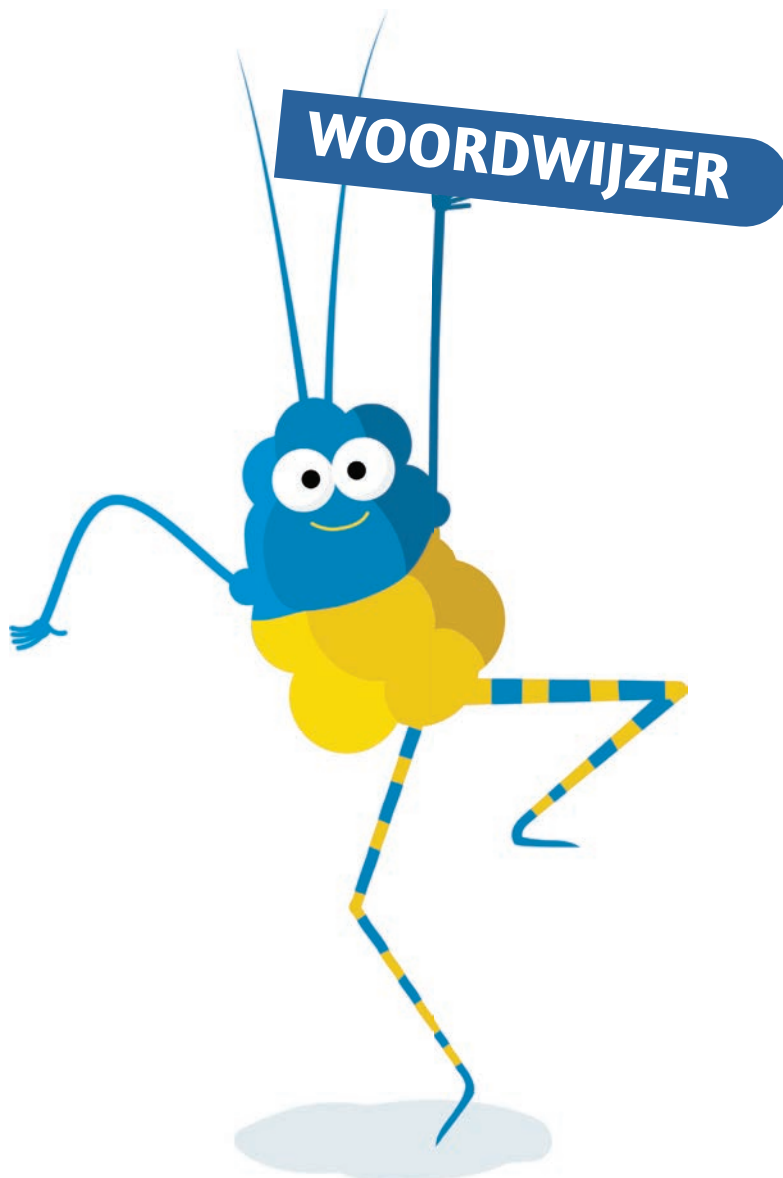
- Klopt mijn voorspelling van het verhaal?
- Had ik een ander einde verwacht?
- Heb ik de tekst met plezier gelezen? Waarom wel/niet?
- Wat vind ik in de tekst: spannend, grappig, moeilijk, droevig ...?
- Welk personage zou ik willen zijn of net niet?
- Wil ik meer van dit soort verhalen lezen? Waarom wel/niet?
- Voor wie is deze tekst een leestip?

Ik begrijp een woord niet. Wat kan ik doen?

- Ik lees een stukje tekst **voor of na het woord** opnieuw.
- Ik kijk of er een **afbeelding** bij de tekst staat.
- Ik kijk goed naar het **woord**.
Ken ik al delen van het woord?
- Ik **vraag** het aan iemand of **zoek** het woord **op**.

Ik kijk of de gevonden betekenis klopt in de zin.

Kom je deze tekens tegen?

Doe dan dit.

Werk samen met je buur.

Lees de tip.

hoorwoorden

regelwoorden

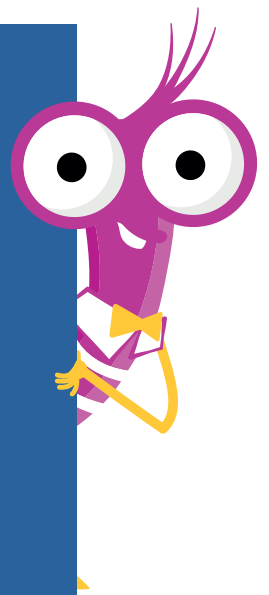
onthoudwoorden

werkwoorden

Studio
spelling —

HANDLEIDING

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Zeg de volgende **samenstellingen** hardop: bagagerek, berkenstam, autostuur, krantenartikel, regenjas, middenberm.

De leerlingen rubriceren de woorden in **samenstellingen met tussenstukje** en **zonder tussenstukje**. Schrijf ze in de juiste kolom op het bord.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen zetten een streep tussen de twee woorden die de samenstelling vormen. In het onderste gedeelte doen ze hetzelfde. Hier merken ze op dat er een **tussenstukje** voorkomt.

Op verkenning

1 Deze samenstellingen bestaan uit twee woorden. Zet een streep tussen die woorden. Kijk naar het voorbeeld.

In de samenstellingen hieronder hoor je de tussenklank **doffe e(n)**: een poot van een konijn is een **konijnenpoot**. Van welke woorden zijn deze samenstellingen gemaakt? Zet strepen zoals in het voorbeeld.

treinkaartje regenjas autostuur slaapzak rugzak gemeentehuis fietsband

konijnenpoot hartenwens kersenpit krantenartikel
paardenstaart hondenhok wespensteek speldenprik
tulpenbol leeuwenklauw

R3

regelwoorden - 3

Samenstellingen met tussenstukje -en-

In heel wat samenstellingen hoor je het tussenstukje **e(n)**. Dat schrijf je bijna altijd als **en**.

Voorbeeld

Het hok van een hond is een **hondenhok**.

Hoor je in een **samenstelling de doffe e(n)**, kijk dan naar het eerste deel.

- Eindigt het eerste woord zelf op **e** of **en**? Dan gebruik je geen tussenstukje.

mode + show = modeshow
regen + jas = regenjas

- Eindigt het eerste woord **niet** op **e** of **en**? Schrijf het tussenstukje met **en**.

kip + ei = kippenei

Is het **geen** samenstelling? Dan schrijf je **e**.
vriendelijk hopeloos

woorden van de week

de boekentas
de duiventil
de groentesoep
de pennenzak
de regenjas
het gemeentehuis

extra woorden

de etalagepop
de koekendoos
de paardenstaart
de pannenkoek
de ruggengraat
de ruimtevvaart
de samenwerking
de tomatensaus

Uitleg

Overloop samen **de uitlegkaart**. De leerlingen kruisen het juiste rondje aan: **R** voor **regelwoorden**.

Lees samen de woorden van de week en de extra woorden.

Herhaal de betekenis van de term **samenstelling**: een woord dat bestaat uit twee of meer woorden die zelf een eigen betekenis hebben. Laat de leerlingen die term uitleggen aan de hand van de woorden op het bord.

Schrijf de volgende **rijtjes** op het bord:

- kunstzijde, zijdezacht, zijdelings
- hulpeloos, hulpdienst, hulpaanvraag
- vriendelijk, dierenvriend, vriendendienst

Laat de leerlingen vertellen welke woorden geen samenstellingen zijn en laat ze uitleggen waarom ze dat denken.

Bespreek de punten op de uitlegkaart en laat de leerlingen voorbeelden noemen van woorden op **-e** en **-en**. Laat ze daarmee **samenstellingen** maken. Enkele voorbeelden: *modeshow*, *douchegordijn* ...

Wijs erop dat je het tussenstukje **-en** niet altijd direct achter het eerste woord kunt plakken. Bij *tomaat*, *tomatensaus* verdwijnt een **a**; bij *kip*, *kippenei* komt er een **p** bij.

Laat de leerlingen bij elk woord van de week bepalen of er sprake is van een tussenstukje of niet. Leg uit dat je niet altijd kunt uitgaan van wat je hoort. Je moet vooral goed op het eerste woord letten.

Wijs op het woord *pannenkoek*.

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- De leerlingen werken in duo's. Ze kunnen elkaars werk onderling controleren of samen het werk van een ander duo controleren.
- Opdrachten 2, 3 en 4 kunnen individueel of begeleid aangepakt worden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen splitsen de samenstellingen en kleuren het tussenstukje (indien aanwezig). Ze schrijven dan het eerste woord van de samenstelling op.

Wijs op het verschil tussen *krantenkop* en *kussengevecht*.

Bij *kussengevecht* eindigt het woord *kussen* op en. Maar de samenstelling bestaat enkel uit de woorden *kussen* + *gevecht*. Bij *krantenkop* zijn er twee woorden en een tussenstukje: *krant* + en + *kop*. Vinden de leerlingen nog woorden zoals *kussengevecht* in de opdracht? (keukentafel, molensteen)

Opdracht 3

De leerlingen maken van de opgegeven woorden samenstellingen met of zonder tussenstukje en schrijven ze in de juiste rij.

Opdracht 4

De leerlingen zoeken vijf samenstellingen met een tussenstukje en kleuren de eerste letter van het eerste woord van de samenstelling. Zo vinden ze het woord *STAND* als eerste woord voor de samenstellingen *standbeeld* en *standplaats*.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

De leerlingen schrijven per twee een zin met drie samenstellingen met een tussenstukje. Controleer en verbeter als dat nodig is. De duo's lezen de zinnen aan elkaar voor. De luisterende duo's schrijven de samenstellingen op die ze horen. Daarna controleren en verbeteren ze samen de antwoorden.

Aan de slag

2

Splits en schrijf.

- Splits de samenstellingen en kleur het eventuele tussenstukje.
- Schrijf het eerste woord van de samenstelling op. Kijk naar het voorbeeld.

boeren dochter	boer	brillen koker	
reclame foto's		pennenzak	
buiten wereld		keukentafel	
pauwen staart		reservekeeper	
hanen kam		vlaggenstok	
ruimte gebrek		molensteen	

3

Maak samenstellingen van de volgende woorden en schrijf ze in de juiste rij.

horloge + bandje / school + reis / wesp + steek / hart + wens / haven + stad / boek + tas / sport + tas / leeuw + temmer / ruit + wisser / lawine + gevaar / geit + kaas / groente + soep

met tussenstukje: _____

zonder tussenstukje: _____

4

Maak samenstellingen met de woorden die bij elkaar staan.

In vijf woorden zit een tussenstukje. Kleur van die woorden de eerste letter van het linkerwoord. Voorbeeld: ijs + tijd = ijs
tijd: geen tussenstukje / paard + staart = paardenstaart: wel een tussenstukje. Kleur p.

walvis vaart		stoof peer	
student kaart		trein verkeer	
appel taart		zand bak	
toerist hotel		binnen band	
aap staart		duif til	
noot leer		bos brand	
nood weer		voor kant	
berg meer			

Maak van de gekleurde letters een woord dat voor -beeld en -plaats past: _____

Terugkijken

5

Schrijf samen met je klasgenoot een zin met drie samenstellingen met een tussenstukje en.

- Lees de zin voor aan een ander duo. Het andere duo moet de samenstellingen ontdekken en die opschrijven.
- Controleer daarna samen de antwoorden.

MATERIAAL

- uitlegkaart R3
- per leerling: kleurpotlood
- leerwerkboek p. 40 - 41

PRAKTISCHE INFO

Maak twee kolommen op het bord (zie *Op verkenning*).

DIDACTISCHE INFO

- In dit blok wijden we drie lessen aan samenstellingen. In les 5 van blok 1 werd het correct schrijven van samenstellingen al herhaald. In dit blok wordt specifiek aandacht besteed aan samenstellingen met een tussenstukje.
- Les 1: samenstellingen met tussenstukje of zonder tussenstukje.
- Les 3: samenstellingen met tussenstukje of zonder tussenstukje, rekening houdend met de uitzonderingen op de algemene regel.
- Les 5: syntheseles van samenstellingen met tussenstukje en uitzonderingen daarop.
- De regels voor het schrijven van tussenstukjes in samenstellingen zijn met de spellinghervorming (1995) ingrijpend veranderd en met de spellingwijziging (2005) licht aangepast. De nieuwe regels zijn ingewikkeld geformuleerd. In deze les krijgen de leerlingen een vertaling van die regels die hen helpt om 95 % van de samenstellingen met tussenstukje correct te schrijven.
- Het uitgangspunt is: schrijf de delen van een samenstelling gewoon aan elkaar. Hoor je in de samenstelling het tussenstukje gebruikt, dan schrijf je -en: boekenbon, paardenstaart ...
- Eindigt het eerste woord van de samenstelling al op -e of -en, dan is er geen probleem: bagagerek, modeshow, regenjas ... Als het eerste woord van de samenstelling een zelfstandig naamwoord is dat meerdere personen aanduidt, dan komt er wel -n bij: bejaarde - bejaardenhulp, zieke - ziekenzorg.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Leren leren: expliciteren van een gebruikte strategie.
- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.

TIP

Laat de leerlingen samenstellingen bedenken met diernamen, zoals *kippenpoot*, *berenvacht*, *hondenriem* en *kattenbak*. Het is ook leuk om samenstellingen te bedenken die niet bestaan: *stierenmelk*, *olifantenei*, *berensnavel*.

Schrijf ze op het bord en neem ze dagelijks door. Laat de leerlingen meer van die samenstellingen bedenken om de rij aan te vullen. Oefen zo dagelijks op samenstellingen met een tussenstukje.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **het lawinegevaar**
stortingsgevaar
Als je gaat skiën, moet je je bewust zijn van lawinegevaar.
- **de walvisvaart**
visserij gericht op het vangen van walvissen
Bij de walisvaart worden de harpoenen met een kanon afgeschoten.
- **de studentenkaart**
bewijs waarmee je kunt aantonen dat je student bent
Je krijgt met je studentenkaart korting in de bioscoop.
- **de stoofpeer**
peer die je niet rauw kunt eten
Stoofpeertjes zijn lekker bij wild of gevogelte.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Vertel dat je een **verhaaltje** zult voorlezen. Telkens als de leerlingen een woord met **i** of **y** die klinkt als **ie** horen, geven ze een teken.

Lees de tekst voor. Noteer de woorden in de juiste kolom op het bord:
i = y, ie = y en ie = ie.

Ik vloog in februari met een goedkope vliegmaatschappij richting Griekenland. Mijn koffer mocht slechts 35 op 25 op 55 centimeter meten en ook maar 10 kilo wegen. Wat een ramp! De koffer was veel te zwaar. Typisch iets voor mij! Ik liet die liter bier voor opa's jubileum en mijn bikini en pyjama dan maar thuis!

Wijs de leerlingen op de vreemde oorsprong van sommige woorden en op gelijkaardige woorden in andere talen.

Misschien worden de woorden *Griekenland*, *vliegmaatschappij*, *liet* en *bier* ook genoemd. Is dat niet zo, vraag er dan naar. Schrijf die woorden in de derde kolom.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen vullen bij zes afbeeldingen het juiste woord in. De woorden zijn al gegeven.

Op verkenning

1 Schrijf de woorden bij de juiste afbeeldingen.
Kies uit: baby – bier – centimeter – liter – pony – stiet.

04 onthoudwoorden - 4

Woorden met i of y als ie
Hoor je op het einde van een klankgroep **ie**? Dan schrijf je meestal **ie**, maar soms **i** of **y**.

Dat zijn meestal woorden die we hebben ontleend of overgenomen uit een andere taal. We noemen ze **leenwoorden**.

Voorbeelden
taxi, macaroni, kiwi, ski, bikini, liter
baby, hobby, pony, jury, pyjama

Woorden van maanden eindigen ook op i.
januari februari juni juli

Woorden op **icus** schrijf je in het meervoud vaak met **ici**.
technicus – technici medicus – medici

Er zijn veel korte woorden met **ie**. Als je die woorden langer maakt, blijft de **ie** staan.
verdriet – verdrietig

woorden van de week

de baby
de benzine
de hobby
de kandidaat
de regisseur
de spinazie
de vitamine
het jubileum
januari
februari

extra woorden

Amerika de dynamo de filosofie de invalide de pyjama
de sigaret profiteren horizontaal verticaal

Uitleg

Overloop samen de uitlegkaart. De leerlingen kruisen het juiste rondje aan: **O** voor **onthoudwoorden**.

We horen **ie** en schrijven meestal **ie** en soms **i** of **y**. Die woorden moeten we onthouden. Het zijn onthoudwoorden.

De leerlingen lezen de woorden van de week en de extra woorden.

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Opdrachten 2, 3, 4, 5 en 6 kunnen ook individueel gemaakt worden.
- Laat de leerlingen zinnen met de onthoudwoorden bedenken om die beter te onthouden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen schrijven op welke woorden van de week ze in de zes samenstellingen herkennen. Ze kleuren in elk woord de klankgroep met **i** die klinkt als **ie**.

Opdracht 3

De leerlingen vullen de woorden van de week in acht zinnen in. Ze zoeken nog twee woorden met **i** = **ie** in de zinnen: *prima* en *sinaasappels*.

Aan de slag

2 Welke woorden van de week herken je in deze samenstellingen?
- Schrijf ze op.
- Kleur in elk woord de klankgroep met **i** die klinkt als **ie**.

vitaminekuur spinaziepuree benzineprijs
jubileumnummer titelkandidaat filmregisseur

3 Vul de woorden van de week met **i** in.

De kortste maand is _____.

Veel auto's rijden op _____.

Onze ouders vierten hun _____.

De _____ geeft de acteurs goede aanwijzingen.

Hij is een prima _____ voor die job.

De maand _____ heeft 31 dagen.

_____ is lekker met een eitje.

In sinaasappels zit veel _____.

Vind je in deze zinnen nog twee woorden met **i** = **ie**? _____

Opdracht 4

De leerlingen vullen de woorden aan met i, ie of y en rubriceren die woorden in drie rijen.

Opdracht 5

De leerlingen ontcijferen het geheimschrift.

Opdracht 6

De leerlingen maken de woorden af met i, y of ie en schrijven ze helemaal op.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 7

Lees het onderstaande verhaal voor. De leerlingen luisteren en onthouden zo veel mogelijk i-woorden en y-woorden die ze daarna noteren. Wijs hen erop dat ze in duo's werken en elkaar moeten helpen, controleren en verbeteren. Bespreek daarna klassikaal.

Op tien **januari**, op weg naar het **jubiläum** van je broer, heb je **autopech**. De **benzine** van je auto is op! Geen **centiliter** meer in je tank. Je ziet geen tankstation in de buurt. Je moet **kilometers** wandelen. En wandelen is niet bepaald jouw **hobby**. Helemaal uitgeput kun je eindelijk een tiental **liters** tanken. Nu moet je die hele weg terug naar de auto waar vrouwlief al staat te zwaaien. Ze is helemaal in paniek want jullie **baby** is ziek! Hij heeft een tekort aan **vitamine C** en ijzer. De dokter zei al dat hij meer **spinazie** moest eten. Oh ja, bijna vergeten ... het **jubiläum**. Ook dat was geen succes. De **musici** waren getroffen door een gevaarlijk **virus**. Zij lagen in hun **pyjama** in bed.

4

Vul in en schrijf.
- Vul in: i, ie of y.
- Schrijf elk woord in de juiste rij.
Overleg goed met je klasgenoot. Twijfel je? Neem uitlegkaart O4 erbij.
d ____ namo – vendr ____ tig – bab ____ – gen ____ pig – prec ____ s – kwal ____ teit –
p ____ jama – jub ____ leum – jur ____ – vern ____ tigen – stoommach ____ ne
met i: _____
met ie: _____
met y: _____

5

In ieder woord zijn drie letters vervangen door een teken.
Welke letters horen bij de tekens? Schrijf op.
baller • aquu•um hobb• janu• benz•
pon• pag• mach• sp•zie
ki•net bab•bedje
• = ____ • = ____ • = ____ • = ____

6

Vul in en schrijf.
- Vul in: y, i of ie.
- Schrijf dan de woorden helemaal op.

Ol ____ fanten en pon ____ 's eten beide planten!
De hobb ____ club bestaat tien jaar.
Dat jub ____ leum v ____ ren we.
Toen zagen we pas dat de benz ____ ne bijna op was.
De dokter houdt een sp ____ geltje voor mijn mond.
De d ____ recteur neemt v ____ tam ____ nes.

Terugkijken

7

Onthoud de i-woorden en de y-woorden.
Schrijf er zo veel mogelijk juist op.

Foutje gemaakt? Schrijf hier het woord goed op.

MATERIAAL

- uitlegkaart O4
- per leerling: kleurpotlood
- leerwerkboek p. 42 - 44

DIDACTISCHE INFO

- De leerlingen hebben in de voorbije jaren al woorden met i en y die klinkt als ie geleerd. In deze les gaan ze daar dieper op in.
- Twee woorden van de week kwamen in vorige leerjaren ook al aan bod: de dynamo en de pyjama.
- Deze les biedt je de mogelijkheid om aan talensensibilisering te doen. De leerlingen maken op een speelse manier kennis met andere talen door overeenkomsten en verschillen tussen hun eigen taal en een vreemde taal te zien. Bijvoorbeeld de woorden met i of y waarin we ie horen, klinken als woorden die ontleend zijn uit een andere taal en ook terug te vinden zijn in andere talen. Soms zijn ze zelfs bijna hetzelfde geschreven. Het 'vermoeden' dat het woord van vreemde oorsprong is, helpt de leerlingen de woordbeelden in te prenten. Voor meertalige leerlingen kan dat een goed hulpmiddel zijn.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Antwoorden vergelijken en overleggen bij een verschil.
- Kennismaken met en openstaan voor talige diversiteit: op een speelse en positieve manier kennismaken met andere talen.

TIP

- Maak kaartjes met daarop de woorden van de week, de extra woorden en eventueel ook nog andere woorden uit deze les. Schrijf alleen de medeklinkers op en zet een streepje waar een klinker moet komen. De leerlingen schrijven de woorden volledig op. Bijvoorbeeld: b_nz_n_, j_n_r_, k_nd_d_t, r_g_ss_r, sp_n_z_, v_t_m_n_. Betrek eventueel ook woorden die de leerlingen in leerjaar 3, 4 en 5 geleerd hebben. De leerlingen kunnen ook kaartjes voor elkaar maken. Geef dan wel eerst een voorbeeld zodat de opdracht duidelijk is.
- Je kunt aan talensensibilisering doen door bijvoorbeeld Franse, Italiaanse, Engelse ... woorden aan te bieden en die dan te laten 'vertalen' in het Nederlands: *baby, litro, candidat, vitamina, vertical* ...

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **de dynamo**
apparaat waarmee je beweging in elektrische stroom omzet
De dynamo van mijn fiets is kapot en nu werkt mijn lamp niet meer.
- **de filosofie**
opvatting, idee
Hij is het niet eens met de filosofie dat elk mens goed is.
wetenschap die zich bezighoudt met het weten van de dingen, wijsbegeerte
De filosofie probeert een antwoord te geven op vragen als 'Wat is de zin van het leven?'
- **de kandidaat**
iemand die een baan of een prijs wil, iemand die zich heeft opgegeven om ergens aan mee te doen
Er waren 30 kandidaten voor de missverkiezing.
- **de regisseur**
iemand die de leiding heeft bij een film of een toneelstuk
De regisseur geeft aan waar de actrice moet staan.
- **het jubileum**
een feestelijke herdenking van de dag waarop iets begon of gebeurde
Oscar viert vandaag zijn zilveren jubileum: hij werkt 25 jaar voor de firma.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Herhaal kort de kennis over **samenstellingen** met een tussenstukje door uitlegkaart R3 met de **algemene regel** door te nemen. Maak zo de overgang naar opdracht 1.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen vormen goede samenstellingen op basis van de algemene regel.

Verdeel de woorden uit opdracht 1 over twee kolommen op het bord: **samenstellingen met tussenstukje** en **samenstellingen zonder tussenstukje**.

Vertel de leerlingen dat ze in deze les een aantal **uitzonderingen** op de algemene regel zullen leren.

Hang de set met **rode en zwarte woordkaarten** op het bord.

De leerlingen zoeken de juiste kaartjes bij elkaar. Constateer samen met de leerlingen dat de samenstellingen die nu gemaakt kunnen worden niet kloppen met de regels van de vorige les over samenstellingen.

Uitleg

Overloop samen de uitlegkaart. De leerlingen kruisen het juiste rondje aan: R voor **regelwoorden**.

Geef uitleg over de woorden van de week.

Met betrekking tot de uitzonderingen:

- Het eerste deel is **een werkwoord of een bijvoeglijk naamwoord**:
huilen - huilebalk, likken - likkebaarden, knarsen - knarsetanden, ver - verrekijker, rood - rodekool, plat - platteland ...
- Het eerste deel is **zon of maan**: *zon - zonnebril, zon - zonnebloem, maan - maneschip ...*
- Het eerste deel betekent **zeer**: *aap - apetrots, beer - beresterk, boord - boordevol ...*

Noteer deze nieuwe samenstellingen op het bord in een derde kolom **uitzonderingen**: zonnebril, maneschijn, huilebalk, apetrots, beresterk.

Op verkenning

1

Maak met deze woorden samenstellingen.
 Lees eventueel kaart R3 nog eens.

H

bagage + drager = _____

fiets + dief = _____

buiten + kant = _____

open + maken = _____

viag + stok = _____

muis + val = _____

kudde + dier = _____

ui + soep = _____

R4

regelwoorden - 4

Samenstellingen met tussenstukje: uitzonderingen

Soms schrijf je het tussenstukje met e (zonder n).

Voorbeeld

De schijn van de maan is **man*sch*ijn**.

Soms schrijf je het tussenstukje met e (zonder n):

- Het eerste deel is een **werkwoord** e **bijvoeglijk naamwoord**.
hulbalk witte**kool**
- Het eerste deel is **zon** of **maan**.
zon**ne**bloem ma**n**schijn
- Het eerste deel betekent **zeer**.
ap**er**ots ber**est**erk reu**z**effijn

bcv
is het **geen** samenstelling? Dan schrijf je e.
vriendel**ijk** hope**loos**

woorden van de week

de hulbalk
de ma**n**schijn
de zon**n**bril
het platteland
ap**e**rots
bereg**oe**d

extra woorden

de rodekool
de verrek**ij**ser
de zon**n**ne**bl**oom
het spinn**ew**iel
het wieg**el**eel
knarsetan**d**en
boord**ev**ol
reu**z**eff**ij**n

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- De leerlingen werken in duo's. Ze kunnen elkaars werk onderling controleren of samen het werk van een ander duo controleren.
- Opdrachten 2, 3 en 4 kunnen individueel of begeleid aangepakt worden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen vormen correcte samenstellingen. Ze letten op uitzonderingen waarvan het eerste deel een werkwoord of een bijvoeglijk naamwoord is.

Opdracht 3

De leerlingen vormen correcte samenstellingen. Ze letten op uitzonderingen waarvan het eerste deel bestaat uit zon of maan of het eerste deel zeer betekent.

Let op: samenstellingen met *bere-* zijn bijvoorbeeld *beregoed*, *beregroot*, *beresterk* ... ; samenstellingen met *beren-* zijn bijvoorbeeld *berenhol* (het hol van een beer), *berenjager* (jager op beren), *berenklauw* (de klauw van een beer) ...

Opdracht 4

De leerlingen schrijven samenstellingen in een rooster, zodat verticaal het woord *testen* leesbaar wordt.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

De leerlingen werken in duo's. Dicteer telkens een reeks van drie woorden. Eén van die woorden heeft geen -en-tussenstukje.

Bijvoorbeeld:

- kippenei, *beregoed*, vissenkop;
- knarsetanden*, hondenhok, kattenmand;
- fietsendief, muizenval, *huilebalk*.

De leerlingen noteren enkel de uitzonderingen. Na drie reeksen schrijft het duo zo veel mogelijk 'andere' woorden op die ze daarnet hoorden. Wie de meeste woorden zonder fouten heeft opgeschreven, wint. De leerlingen spelen in duo, dus overleggen en vergelijken kan.

Aan de slag

2

Schrijf de samenstellingen op.

Bedenk: is het eerste woord een werkwoord of een bijvoeglijk naamwoord? Nee? Gebruik dan de algemene regel!

stoel + dans = _____
ver + kijker = _____
huilen + balk = _____
plat + grond = _____
geboorte + datum = _____
braille + schrift = _____
likken + baarden = _____
rood + kool = _____
haan + kam = _____
etalage + pop = _____
knarsen + tanden = _____
molen + steen = _____

3

Schrijf de samenstellingen op.

Bedenk: is het eerste woord zon of maan? Betekent het eerste deel 'zeer'? Nee? Gebruik dan de algemene regel!

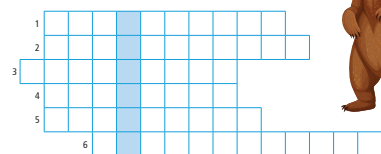
beer + goed = _____
zon + bloem = _____
reus + leuk = _____
maan + schijn = _____
beer + klauw = _____
aap + trots = _____
beer + jager = _____
zon + bril = _____
open + doen = _____
aap + noot = _____
zon + groet = _____
beer + sterk = _____

4

Maak samenstellingen.

Schrijf ze in het rooster.
Let op: de ij is één letter.

- 1 niet in de stad maar op het ...
- 2 soep met veel groenten in
- 3 het schijnsel van de maan
- 4 zo trots als een aap
- 5 zo sterk als een beer
- 6 knarsen met je tanden

In de gekleurde vakjes lees je een woord.
Het betekent wat je doet om te zien of iets goed werkt.

Schrijf op: _____

Terugkijken

5

Er worden drie woorden gedikteerd.

Eén van die woorden heeft geen -en-tussenklank. Schrijf alleen dat woord op.

reeks 1: _____
reeks 2: _____
reeks 3: _____

Weet je de andere woorden nog? Schrijf er zo veel mogelijk op!

MATERIAAL

- woordkaarten (zie *Praktische info*)
- uitlegkaarten R3 en R4
- leerwerkboek p. 45 - 47

PRAKTISCHE INFO

- Maak woordkaarten met rode en zwarte woorden: **zon**, trots, **huilen**, sterk, **maan**, bril, **aap**, balk, **beer**, schijn (de gekleurde woorden in het rood).
- Hang de woorden van de week op een duidelijke plaats.
- Maak drie kolommen op het bord (zie *Op verkenning* en *Uitleg*).

DIDACTISCHE INFO

- In dit blok wijden we drie lessen aan samenstellingen:
 - **les 1**: samenstellingen met een tussenstukje of zonder een tussenstukje.
 - **les 3**: samenstellingen met een tussenstukje, rekening houdend met de uitzonderingen op de algemene regel.
 - **les 5**: syntheseles van samenstellingen met tussenstukje en uitzonderingen daarop.
- In deze les gaat het om uitzonderingen op de regel voor het schrijven van samenstellingen met een tussenstukje. Focus op de woordbeelden: hoe concreter, hoe beter.
- Zet zwakke en sterke leerlingen samen zodat ze van elkaar leren (de zwakkere leerlingen krijgen uitleg of hulp van de sterkere en die moeten zich inspannen om iets uit te leggen).

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Leren leren: expliciteren van een gebruikte strategie.
- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **de huilebalk**
iemand die altijd weent om alles
Kleine Kristof weent om de kleinste dingen, hij is een echte huilebalk.
- **het platteland**
een landelijk gebied
De vervuiling in de stad is groter dan op het platteland.
- **apetrots**
zeer trots
Ik heb een mooi resultaat op mijn rapport, mama is apetrots!
- **likkebaarden**
watertanden, ergens heel veel trek in hebben
De leeuw kijkt likkebaardend naar het groepje antilopen.
- **het brailleschrift**
een schrift voor blinden dat uit combinaties van puntjes bestaat
De blinde vrouw leest een boek in brailleschrift.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Stel de leerlingen de volgende vraag:

- Wie kent het verschil tussen een kameel en een dromedaris?

Schrijf die woorden op het bord. Naast het benoemen van het verschil in aantal bulten laat je de leerlingen de woorden zelf hardop uitspreken, nadat je het voorbeeld gegeven hebt. Vraag ze op welke klankgroep de klemtoon ligt. Maak zo de overgang naar opdracht 1.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

Verken de woorden grondig door doelgerichte vragen te stellen.

- Hoe klinkt de eerste klankgroep? (kort)
- Hoeveel medeklinkers staan er na die klankgroep? (één)
- Ken je de regel nog? Bijvoorbeeld: bommen versus bomen, apen versus stappen ... (zie stappenplan klankgroepen)
- Zeg het woord hardop en luister waar de klemtoon ligt.
- Waarom staat er dan maar één medeklinker? (De klemtoon ligt niet op de klankgroep waarin de klinker kort klinkt.)

De leerlingen omschrijven vier afbeeldingen. Ze omcirkelen de eerste klankgroep en onderstrepen de klemtoon in die woorden.

Een uitzondering op deze regel is het woord 'ananas'. De klemtoon ligt wel op de klankgroep waarin de klinker kort klinkt.

Uitleg

Overloop samen de uitlegkaart. De leerlingen kruisen het juiste rondje aan: O voor onthoudwoorden.

Wijs hen erop dat ze deze woorden waarvan de lange klinker kort klinkt en waarvan de klemtoon meestal niet op de eerste lettergreep valt (ananas is de uitzondering), moeten onthouden. Het zijn onthoudwoorden.

De leerlingen lezen de woorden van de week en de extra woorden.

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Laat de duo's zinnen met de woorden van de week bedenken om die beter te onthouden. Stimuleer het gebruik van de uitlegkaart.
- Opdrachten 2, 3, 4 en 5 kunnen ook individueel of begeleid aangepakt worden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen vullen de woorden van de week in.

Opdracht 3

De leerlingen herkennen de woorden in de Latijnse woorden (zie *didactische info*). Ze schrijven de woorden op.

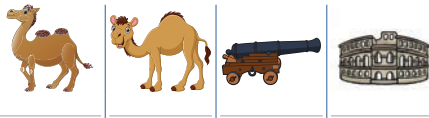
Op verkenning

1

Kies uit en schrijf.

- Schrijf de woorden bij de juiste afbeelding.
- Omcirkel de eerste klankgroep.
- Onderstreep waar de klemtoon in deze woorden ligt.

Kies uit: kanon – dromedaris – arena – kameel.

05

onthoudwoorden - 5

Woorden met een klankgroep waar je aan het einde een korte klinker hoort, die niet gevolgd wordt door twee medeklinkers. Soms hoor je een korte a of o aan het einde van een klankgroep. Toch schrijf je één medeklinker.

Onthoud die woorden.

Voorbeelden

alarm, apart, arena, banaan, kameel, kameel, kanon, kapot, dromedaris

Bij deze woorden ligt de klemtoon niet op de klankgroep waarin de korte klinker voorkomt. Vergelijk: kapel - appel

Uitzondering: ananas

woorden van de week

de amateur het atelier
de ananas het kanon
de dromedaris apart
de kameel kapot
de kapel de arena
de omelet de banaan

extra woorden

de familie
de kameraad
de karavaan
de katapult
de papegaai

2

Vul de woorden van de week in.

H

Iedere profenner begint als _____

De schilder werkt overdag in zijn _____

Heeft een d. _____ één of twee bulten?

Een k. _____ heeft er in elk geval twee.

Het vruchtvlees van de _____ is geel.

Papa bakt elke zondagmorgen een _____ als ontbijt.

Oma brandde een kaarsje in de _____

Op zeeklassen slapen de jongens en de meisjes _____

3

Oeps! Het computerprogramma heeft alle woorden in een andere taal gezet. Vind jij de Nederlandse woorden terug?

H

camelus caravana familia catapulta

De rode letters vertellen je uit welke vreemde taal de woorden komen: het _____ lij _____

Opdracht 4

De leerlingen vullen de woorden aan met één medeklinker of twee medeklinkers en rubriceren ze in de juiste kolom.

Opdracht 5

De leerlingen vullen de woorden aan met één medeklinker of twee medeklinkers en schrijven ze helemaal op.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 6

Dicteer telkens een reeks van drie woorden. Eén van die woorden schrijf je met één medeklinker.

Bijvoorbeeld:

- familie, stammetje, achterbank;
- appel, kattenbak, kapitein;
- apparaat, appartement, apart.

De leerlingen noteren enkel dat woord. Na drie reeksen schrijft het duo zo veel mogelijk andere woorden op die ze daarnet hoorden.

De leerlingen werken per twee, dus overleggen en vergelijken kan!

4

Eén medeklinker of dubbele medeklinker?

Vul in. Tip: let op de klemtoon!

t of tt: kauspult - kauenbak / p of pp: kauer - kauot - auaraat - auart /
m of mm: kaueraad - kauetje / r of rr: kauavaan - kauenwiel / b of bb: kauelend - kauelijauw

één medeklinker	dubbele medeklinker

5

Vul in en schrijf.

- Vul de woorden aan met één of twee medeklinkers.
- Schrijf de woorden nog eens op.

De ka_____eel voerde een show op in de a_____ena.

Mijn zus heeft een a_____art a_____elier.

Een ka_____eel heeft twee bulten, een dro_____edaris één.

Is je neef beroepsre_____er of is hij a_____ateur?

Het ka_____on van de vijand is ka_____ot.

Terugkijken

6

Er worden drie woorden gedikteerd.
Eén van die woorden schrijf je met één medeklinker.
Schrijf alleen dat woord op.

Weet je de andere woorden nog? Schrijf er zo veel mogelijk op.

MATERIAAL

- afbeelding van een dromedaris en een kameel (eventueel)
- uitlegkaart O5
- leerwerkboek p. 48 - 50

PRAKTISCHE INFO

- Zorg ervoor dat de woorden van de week zichtbaar blijven in de klas.
- Vorm heterogene groepen van sterke en zwakkere spellers.

DIDACTISCHE INFO

In de meeste gevallen hebben we hier te maken met (zeer) oude leenwoorden die we vaak niet meer als leenwoord ervaren. Bijvoorbeeld woorden die afkomstig zijn uit het Frans (comité, café) of uit het Latijn zoals kadaver (cadaver), agenda (agere = doen), katholiek (catholicus), familie (familia), kalender (calendaria) en fanatiek (fanaticus).

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Antwoorden vergelijken en overleggen bij een verschil.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.
- Kennismaken met en openstaan voor talige diversiteit: op een speelse en positieve manier kennismaken met andere talen.

TIP

Laat de leerlingen samenstellingen en afleidingen bedenken met de woorden op de uitlegkaart, zoals kameraadschap, amateuristisch, naaiatelier, dromedarisbult, boerenomelet, papegaaienkooi, kanonschot ...

Neem die woorden dagelijks door. Moedig de leerlingen aan op zoek te gaan naar andere samenstellingen en afleidingen die deze woorden kunnen vervangen. Betrek daar ook de extra woorden bij. Oefen zo dagelijks met dit spelprobleem.

AANDACHT VOOR WOORDEN

- **de amateur**
iemand die iets doet voor zijn plezier, niet om geld mee te verdienen
Louis is geen profwielrenner, hij doet dit enkel voor zijn plezier. Hij is een amateur.
- **het atelier**
een werkplaats (van een kunstenaar)
Rubens had grote ramen en deuren in zijn atelier.
- **de katapult**
een werktuig om stenen mee weg te slingeren
De kinderen schieten met hun katapult steentjes naar de boom.
- **de karavaan**
een groep reizigers die achter elkaar aan rijden tussen de ene en de andere plaats
In onveilige gebieden reis je het beste in een karavaan.

LESVERLOOP

Op verkenning

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Noem de woorden: *hongerig, maneschijn, zonnebril, rozengeur, boekentas, smakelijk, houterig, grenzeloos, dierenhuid, winderig, huilebalk, druivensap, regenjas* ...

Vraag de leerlingen om bij samenstellingen op te staan.

Bij de afleidingen moeten ze blijven zitten.

De samenstellingen schrijf je op het bord, aarzel bij een tussenstukje en laat de leerlingen je helpen. Verwijs daarbij naar de vorige lessen.

Een samenstelling bestaat uit twee delen. Elk deel heeft een eigen betekenis. Sommige woorden zijn geen samenstellingen maar afleidingen. De vaste stukjes in deze woorden zoals -loos, -lijk of -ig, hebben als los woord geen eigen betekenis. Bij deze woorden schrijf je wat je hoort.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen omcirkelen de afleidingen waarin je een tussenstukje met doffe e hoort. Maak duidelijk dat je bij afleidingen schrijft wat je hoort en dat bij samenstellingen andere regels gelden.

Op verkenning

1 Deze woorden zijn afleidingen, geen samenstellingen. In tien van deze afleidingen hoor je een tussenstukje met doffe e. Omcirkel die woorden.

winderig spoorloos tijdelijke persoonlijk
dakloos machteloze smakelijk
houterig vriendelijk hopeloos
grenzeloos slijmerige heerlijk
weerlos vijandig hopelijk

R3

regelwoorden - 3

Samenstellingen met tussenstukje -en-
In heel wat samenstellingen hoor je het tussenstukje *e(n)*. Dat schrijf je bijna altijd als *en*.

Voorbeeld
Het hok van een hond is een *honden*hok.

Hoor je in een **samenstelling** de doffe *e(n)*, kijk dan naar het eerste deel.

- Eindigt het eerste woord zelf op *e* of *en*? Dan gebruik je geen tussenstukje.

mode + show = modeshow
regen + jas = regenjas

- Eindigt het eerste woord **niet** op *e* of *en*? Schrijf het tussenstukje met *en*.

kip + ei = kippenei

Is het **geen** samenstelling? Dan schrijf je *e*.
vriendelijk hopeloos

woorden van de week

de boekentas
de duiventil
de groentesoep
de pennenzak
de regenjas
het gemeentehuis

extra woorden

de etalagepop
de koekendoos
de paardenstaart
de pannenkoek
de ruggengraat
de ruimtevraag
de samenwerking
de tomatensaus

R4

regelwoorden - 4

Samenstellingen met tussenstukje: uitzonderingen
Soms schrijf je het tussenstukje met *e* (zonder *n*).

Voorbeeld
De schijn van de maan is *maneschijn*.

Soms schrijf je het tussenstukje met *e* (zonder *n*):

- Het eerste deel is een **werkwoord** of een **bijvoeglijk naamwoord**.
huilebalk wittekool

- Het eerste deel is **zon** of **maan**.
zonnebloem maneschijn

- Het eerste deel betekent **zeer**.
apetrots beresterk reuzefijn

Is het **geen** samenstelling? Dan schrijf je *e*.
vriendelijk hopeloos

woorden van de week

de huilebalk
de maneschijn
de zonnebril
het platteland
apetrots
beregoed

extra woorden

de rodekool
de verrekijker
de zonnebloem
het spinnewiel
het wiegeliel
knarsetanden
boordevol
reuzefijn

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

- Geef suggesties aan de duo's over hoe ze kunnen samenwerken. Ze kunnen om de beurt een opdracht oplossen, controleren en vervolgens opschrijven. Of ze vullen individueel het eerste deel van de opdracht in om dan hun oplossingen te vergelijken en te verbeteren. Als hun oplossingen verschillen, moeten ze verwoorden welke stappen ze hebben gevolgd. Vervolgens pakken ze op dezelfde wijze het volgende deel aan. Belangrijk is dat ze op elk moment op elkaar een beroep kunnen doen als ze vastlopen.
- Opdrachten 2, 3 en 4 kunnen individueel of begeleid aangepakt worden.

LEERWERKBOEK

Opdracht 2

De leerlingen vormen correcte samenstellingen en letten daarbij op de uitzonderingen. Ze combineren telkens een afbeelding met een woord.

Opdracht 3

De leerlingen rubriceren **samenstellingen** en **afleidingen** in twee rijen. Ze maken de woorden, als dat nodig is, af met **e** of **en**.

Opdracht 4

De leerlingen vullen **e** of **en** in in de woorden. Van de woorden met **en** kleuren ze de eerste letter. De gevonden letters vormen het woord *regenjas*.

Terugkijken

LEERWERKBOEK

Opdracht 5

De leerlingen vullen de gepaste woorden in het kruiswoordraadsel in aan de hand van de omschrijvingen. De gekleurde vakjes vormen het woord *reuzefijn*. Ze kruisen de middelste afbeelding als juist aan en schrijven de samenstelling correct op. De leerlingen proberen aan de hand van de overige afbeeldingen de samenstellingen *beresterk* en *kippenei* te vinden.

Aan de slag

- 2 **Maak samenstellingen.**
Gebruik daarvoor telkens een afbeelding en een woord.
Pas de algemene regel toe, maar denk aan de uitzonderingen!

algemene regel: _____

uitzonderingen: _____

- 3 **Samenstelling of afleiding?**
- Vul als dat nodig is, de volgende woorden aan met **e** of **en**. Enkele woorden krijgen geen tussenstukje.
- Schrijf de woorden in de juiste rij.

hand _____ arbeid – wand _____ ling – hong _____ rig – lengte _____ verschil –

garage _____ deur – hop _____ lijk – kers _____ pit – grenz _____ loos – verzek _____ ring –

reg _____ buien – schrift _____ lijk – mond _____ ling – her _____ fiets – hart _____ wens

samenstelling: _____

afleiding: _____

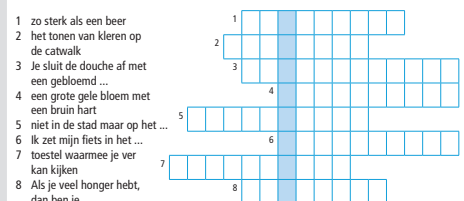
- 4 **Vul e of en in.**
In iedere kolom staan twee woorden met **en**. Kleur daarvan de eerste letter.

roz _____ tuin	mod _____ show	nam _____ lijst	ap _____ staart
grenz _____ loos	moeit _____ loos	hoogt _____ vrees	slimm _____ rik
ber _____ goed	geit _____ kaas	hop _____ lijk	limonad _____ siroop
ruimt _____ vaarder	gemakk _____ lijk	jar _____ lang	bewust _____ loos
erwt _____ soep	eend _____ ei	verr _____ kijker	slot _____ maker

Schrijf de gekleurde letters achter elkaar op. Er staat: _____

Terugkijken

- 5 **Maak goede samenstellingen.**
Vul ze in het puzzelschema in.
Let op: de ij is één letter.

In de rode vakjes lees je een woord. Welke afbeelding past bij het woord?

Kruis aan en schrijf op.

Vind je ook de andere samenstellingen? Tip: ze beginnen met een diernaam!

MATERIAAL

- uitlegkaarten R3 en R4
- per leerling: kleurpotlood
- leerwerkboek p. 51 - 53

PRAKTISCHE INFO

Verwijs naar de woordkaarten in het spellinghoekje (les 1 en les 3).

DIDACTISCHE INFO

- In dit blok wijden we drie lessen aan samenstellingen:
 - [les 1](#): samenstellingen met een tussenstukje met doffe e(n).
 - [les 3](#): samenstellingen met een tussenstukje met doffe e(n), rekening houdend met de uitzonderingen op de algemene regel.
 - [les 5](#): syntheseles van samenstellingen met tussenstukje doffe e(n) en uitzonderingen daarop.
- In deze les wordt verder ingeoefend wat er in les 1 en les 3 werd aangebracht.
- We vertrekken nu van [afleidingen](#). Dit om duidelijk te maken dat de regel(s) enkel gelden voor samenstellingen. Bij afleidingen schrijf je wat je hoort.
- Zet zwakke en sterke leerlingen samen zodat ze van elkaar leren (de zwakkere leerlingen krijgen uitleg of hulp van de sterkere en die moeten zich inspannen om iets uit te leggen).

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Leren leren: expliciteren van een gebruikte strategie.
- Strategieën toepassen om vragen en opdrachten op te lossen.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.

TIP

Maak vier flappen:

1. afleidingen
2. samenstellingen zonder tussenstukje;
3. samenstellingen met tussenstukje;
4. samenstellingen die een uitzondering op de regel zijn.

Dagelijks schrijft een duo op elke flap een gepast woord. Die woorden worden klassikaal besproken. Zo verzamel je een mooie lijst woorden. Hang de flappen op in de klas.

Aan de slag

1

Vul in en schrijf.

- Vul de woorden aan met één of twee medeklinkers.
- Schrijf de woorden daarna nog eens op.

Dit is geen ka...eel, maar ook geen dro...edaris!

Waarom doen jullie a...emaal zo vervelend?

Wil jij een o...elet of heb je liever een a...el?

Als toetje krijgen we yoghurt met a...anas.

Wat is je haar leuk! Ben je naar de ka...er geweest?

In het park van dat kasteel staat een prachtige ka...el.

2

Maak samenstellingen.

tarwe + brood =

kameel + bult =

etalage + pop =

geheugen + steun =

rat + vergif =

boek + kast =

hart + wens =

kip + hok =

lente + maand =

pen + zak =

toets + bord =

regen + laars =

3

Vul in en schrijf.

- Vul in: i, y of ie.
- Schrijf enkel de woorden met y en met i helemaal op.

v...tam...ne jub...leum

verd...ping kand...daat

d...namo jul...

f...tsenrek z...kenhuis

reg...sreur p...jama

januar... verl...fd

br...fgeheim benz...ne

sp...nazie bab...

verdr...tig gen...pig

4

Ken je de uitzonderingen nog?

Vorm samenstellingen met de woorden uit de kaders.

Neem telkens uit elk kader één woord.

ver	knarsen	aap
maan	plat	
zon		

kijker	tanden
trots	schijn
land	bril

5

Alles door elkaar!

Los de kruiswoordpuzzel op.

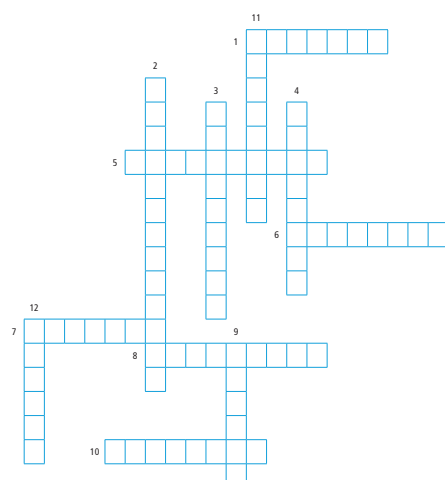
Let op: de ij is één letter.

Horizontaal

- de eerste maand van het jaar
- aardig of attent
- zeer fijn
- Columbus ontdekte dit werelddeel
- hij geeft aanwijzingen aan acteurs
- dat trek je aan als het regent

Verticaal

- de staart van een paard
- bescherm je ogen tegen de zon
- het is snotterig, besmeurd en glibberig
- een groene bladgroente waar Popeye sterk van wordt
- een feestelijke herdenking
- zoete, sappige, tropische vrucht met schubben aan de buitenkant

LESVERLOOP

Aan de slag

DIFFERENTIATIE

De leerlingen maken de opdrachten met z'n tweeën.

Geef suggesties aan de duo's over hoe ze kunnen samenwerken.

Ze kunnen om de beurt een opdracht oplossen, controleren en dan opschrijven. Of ze vullen individueel het eerste deel van de opdracht in, om dan hun oplossingen te vergelijken en te verbeteren. Vervolgens pakken ze op dezelfde wijze het volgende deel aan. Belangrijk is dat ze op elk moment op elkaar een beroep kunnen doen als ze vastlopen.

BESPREKING DOOR DE LEERKRACHT

Alle opdrachten in deze les zijn herhalingsopdrachten.

De leerlingen gaan meteen aan de slag.

Als het nodig is, mogen ze de uitlegkaarten raadplegen.

LEERWERKBOEK

Opdracht 1

De leerlingen maken de woorden af met één of twee medeklinkers en schrijven de woorden nogmaals op.

Opdracht 2

De leerlingen maken van twee woorden een samenstelling.

Opdracht 3

De leerlingen vullen i, y of ie in. Enkel de woorden met i en met y schrijven ze nog eens op.

Opdracht 4

De leerlingen maken zelf samenstellingen met de gegeven woorden.

Opdracht 5

De leerlingen vullen een kruiswoordpuzzel in waarin de woorden met de spelproblemen van blok 3 aan bod komen.

Terugkijken

Bespreek samen met de leerlingen enkele evaluatievragen:

- Welke herhalingsopdrachten vind je het leukst en welke het minst leuk? Waarom?
- Welk spelprobleem uit dit blok vind je het moeilijkst? Waarom?
- Welke regel kun je makkelijk aan iemand uitleggen? Hoe zou je dat doen?
- Werk je graag met z'n tweeën tijdens een spellingsles? Waarom wel of niet?

In deze les komen alle **spelproblemen van blok 3** aan bod. Verwijs naar de woorden aan het bord. Verwijs ook naar de **uitlegkaarten** die bij deze les gebruikt kunnen worden.

R3 regelwoorden - 3

Samenstellingen met tussenstukje -en-
In heel wat samenstellingen hoor je het tussenstukje **e(n)**. Dat schrijf je bijna altijd als **en**.

Voorbeeld
Het hok van een hond is een **honden**hok.

Hoor je in een **samenstelling** de **dofte e(n)**, kijk dan naar het eerste deel.

- Eindigt het eerste woord zelf op **e** of **en**? Dan gebruik je geen tussenstukje.
mode + show = modeshow
regen + jas = regenjas
- Eindigt het eerste woord **niet** op **e** of **en**? Schrijf het tussenstukje met **en**.
kip + ei = kippenei

Is het **geen samenstelling? Dan schrijf je **e**.**
vriendelijk hopeloos

woorden van de week
de boekentas
de duiventil
de groentesoep
de pennenzak
de regenjas
het gemeentehuis

extra woorden
de etalagepop
de koekenstoot
de paardenstaart
de pannenkoek
de negengraat
de ruimtevaart
de samenwerking
de tomatensaus

O4 onthoudwoorden - 4

Woorden met i of y als ie
Hoor je op het einde van een klankgroep **ie**? Dan schrijf je meestal **ie**, maar soms **i** of **y**.

Dat zijn meestal woorden die we hebben ontleend of overgenomen uit een andere taal. We noemen ze **leenwoorden**.

Voorbeelden
taxi, macaroni, kiwi, ski, bikini, liter
baby, hobby, pony, jurk, prijs

Woorden op ius schrijf je in het meervoud vaak met **ici.**
technicus – technici medicus – medici

Er zijn veel korte woorden met **ie**. Als je die woorden langer maakt, blijft de **ie** staan.
verdriet – verdrietig

woorden van de week
de baby
de benzine
de hobby
de kandidaat
de regisseur
de vitamine
het jubileum
januari
februari

extra woorden
Amerika de sigaret
de dynamo profiteren
de filosofie horizontaal
de invalide verticaal
de pyjama

R4 regelwoorden - 4

Samenstellingen met tussenstukje: uitzonderingen
Soms schrijf je het tussenstukje met **e** (zonder n).

Voorbeeld
De schijn van de maan is **maneschijn**.

Soms schrijf je het tussenstukje met **e** (zonder n):

- Het eerste deel is een **werkwoord** of een **bijvoeglijk naamwoord**.
hullebalk wittekoel
- Het eerste deel is **zon** of **maan**.
zonnebloem maneschijn
- Het eerste deel betekent **zeer**.
apetrots beresterk reuzefijn

Is het **geen samenstelling? Dan schrijf je **e**.**
vriendelijk hopeloos

woorden van de week
de hullebalk
de maneschijn
de zonnebril
het platteland
apetrots
beregoed

extra woorden
de rodekoel
de verrekijker
de zonnebloem
het spinnewiel
het wiegelied
knarsetanden
boordevol
reuzefijn

O5 onthoudwoorden - 5

Woorden met een klankgroep waar je aan het einde een korte klinker hoort, die niet gevolgd wordt door twee medeklinkers
Soms hoor je een **korte a** of **o** aan het einde van een klankgroep.
Toch schrijf je **één medeklinker**.

Onthoud die woorden.

Voorbeelden
alarm, apart, arena, banaan, komeel, kineel, kinon, kipot, dromedaris

Bij deze woorden ligt de **klemtoon** niet op de klankgroep waarin de korte klinker voorkomt.
Vergelijk: **kapel** – **gappel**

Uitzondering: ananas

woorden van de week
de amateur het atelier
de ananas het kanon
de dromedaris apart
de kameel kapot
de kapel de arena
de omelet de banaan

extra woorden
de familie
de kameraad
de karavaan
de katapult
de papegaai

MATERIAAL

- uitlegkaarten R3, R4, O4, O5
- leerwerkboek p. 54 - 56

PRAKTISCHE INFO

De leerlingen kunnen de opdrachten het best in duo's uitvoeren. Ze controleren elkaars werk en kunnen op die manier de spelproblemen en de gepaste strategie met elkaar bespreken. Je eigen fouten ontdekken is namelijk moeilijker dan die van een ander zien. Als de leerlingen toch alle opdrachten individueel uitvoeren, is het belangrijk hen aan te moedigen om bij twijfel de uitlegkaarten te gebruiken.

DIDACTISCHE INFO

Deze les is een herhalingsles van blok 3. De leerlingen krijgen de kans om de spelproblemen uit dit blok goed te oefenen en zo te verankeren. Zo ervaren ze zelf wanneer ze een spelprobleem goed of minder goed beheersen. Zet zwakke en sterke leerlingen samen zodat ze van elkaar leren. De zwakke leerlingen krijgen uitleg of hulp van de sterke en die moeten zich inspannen om iets uit te leggen. Daardoor verdiepen beide leerlingen hun inzicht.

VAKOVERSCHRIJDENDE DOELEN

- Leren leren: expliciteren van een gebruikte strategie.
- Op een constructieve manier elkaar verbeteren en met feedback omgaan.
- Plezier beleven aan het spelen met taal.

TIP

Deze les heeft als doel verder te oefenen op behandelde spelproblemen. Het is niet de bedoeling nu al te beoordelen. Succeservaringen opdoen is op dit moment belangrijker. Zorg ervoor dat de leerlingen plezier beleven aan het spellen.

AANDACHT VOOR WOORDEN

Herhaal de woorden waarmee de leerlingen het tijdens de vorige lessen moeilijk hadden.

Breng ze ter sprake in een zinvolle context.

This image shows a full page of white paper with horizontal blue dotted lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a guide for handwriting practice. There are no margins, text, or other markings on the page.

Contacteer onze Zwijsen adviseurs

Heb je vragen over dit **Uitprobeerpakket** of over *Studio taal en spelling*? Onze adviseurs staan voor je klaar om al je vragen te beantwoorden. De Zwijsen adviseurs kunnen je ook op de hoogte brengen van interessante acties en promoties.

Anneleen Coppens

T 0497 77 51 30

anneleen.coppens@
uitgeverijzwijsen.be

Michel van der Meijden

T 0484 29 64 78

michel.vandermeijden@
uitgeverijzwijsen.be

Tim Francis

T 0496 87 53 86

tim.francis@
uitgeverijzwijsen.be

Evelyn Vernimmen

T 0473 36 02 21

evelyn.vernimmen@
uitgeverijzwijsen.be

Stephanie Lodrioor

T 0473 33 13 23

stephanie.lodrioor@
uitgeverijzwijsen.be

Hanne Vertessen

T 0494 70 68 77

hanne.vertessen@
uitgeverijzwijsen.be

Jes Beckers

T 0485 957068

jes.beckers@
uitgeverijzwijsen.be

www.uitgeverijzwijsen.be/mijnadviseur
**Ontdek welke adviseur verantwoordelijk is voor
jouw school/gemeente.**

• **Colofon Studio taal**

• **Auteurs**

• Marlien Buyens
• Sofie De Clercq
• Sarah Delsard
• Sylvie Thienpont
• Tineke Vanherck

• **Coördinatie en advies**

• Katrien Daerden
• Riet Jeurissen
• Hilde Van den Bossche
• Jo van den Hauwe

• **Illustraties en fotografie**

• Flor Aguilar
• Mieke Driessen
• Alexandra Pillaert
• Adobe Stock
• Shutterstock
• Studio Wasabi

• **Projectteam Zwijsen België**

• © 2021 Uitgeverij Zwijsen N.V., Antwerpen
• maakt deel uit van WPG

• ISBN 9789463682978
• D/2021/1919/066
• NUR 191

• In deze uitgave van 'Studio taal/spelling' werd gebruikgemaakt van materiaal van 'Estafette editie 3' (methode voor het lager onderwijs van Uitgeverij Zwijsen B.V., Tilburg) en 'Zie zo Taal/Spelling' (methode voor het lager onderwijs van Uitgeverij Zwijsen N.V., Antwerpen).
• Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaandelijke toestemming van de uitgever.
• Informatie over kopieerrechten en de wetgeving met betrekking tot de reproductie vindt u op www.reprobel.be.

• Aan het verwerven, waar nodig, van toestemming tot overname is door de uitgever de uiterste zorg besteed. Zou desondanks blijken dat een rechthebbende over het hoofd is gezien, dan verzoeken wij deze contact op te nemen met Uitgeverij Zwijsen België N.V.

Studio taal daagt leerlingen uit om op hun niveau actief met taal aan de slag te gaan, zowel samen als zelfstandig.

www.studiotaal.be

Studio spelling biedt verschillende werkvormen aan om op een speelse manier met spelling aan de slag te gaan.

www.studiospelling.be

Studio taal & spelling bij jou op school?
Vraag nu jouw presentatie!

Onze Zwijsen adviseurs komen graag met de materialen naar jouw school om *Studio taal & Studio spelling* inhoudelijk toe te lichten.

Bel ons op 03 205 94 94 voor een afspraak.

Dit pakket werd speciaal ontwikkeld voor de Uitprobeerweek.

Uitgeverij Zwijsen België

Klantendienst – telefoon: 03 205 94 94

E-mail: info@uitgeverijzwijsen.be

www.uitgeverijzwijsen.be